

JEOPOLİTİKTE JEOEKONOMİYE: EKONOMİK GÜVENLİĞİN YÜKSELİŞİ

Dr. Hasan AYKIN

Özet:

Küreselleşme ve ülkeler arasında artan karşılıklı bağımlılıklar, ülkelerin birbirlerini ekonomik araçlarla etkileme imkânlarını artırmıştır. Bu durum, ulusal güvenlik ve ulusal güç tanımlamalarındaki değişimi beraberinde getirmiştir. Bir taraftan ekonomik unsurların ulusal güç açısından belirleyicilik rolü artarken, diğer taraftan ulusal güvenliğin salt veya ağırlıklı olarak askeri unsurlarla tanımlanması yaklaşımı değişmeye ve ekonomik güvenliği de kapsayan entegre ulusal güvenlik anlayışı önem kazanmaya başlamıştır. Çalışmada, önemi gittikçe artan ekonomik güvenlik, kavramsal ve kuramsal boyutları ile inceleme konusu yapılmakta; ekonomik güvenliğin yükselişinde etkide bulunan gelişmelere ana hatları ile yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik, Ekonomik Güvenlik, Entegre Güvenlik, Ekonomik Savaş, Güvenlik İkilemi, Jeopolitik, Jeoekonomi, Güvenlikleştirme, Karşılıklı Ekonomik Bağımlılık*

Keywords: *Security, Economic Security, Integrated Security, Economic War, Security Dilemma, Geopolitics, Geoeconomics, Securitization, Economic Interdependency*

1. GİRİŞ

Ulusal güvenlik uzun süre, ülke topraklarının dış saldırılardan korunması veya dış politika çerçevesinde ülke çıkarlarının ve egemenliğinin korunması şeklinde dar anlamı ile ele alınmıştır. Bu nedenle askeri alana ilişkin güvenlik unsurları birinci derece öncelikli politika (*high politics*) alanı olarak görülürken, askeri alan dışındaki konular ikinci derece öncelikli politika (*low politics*) alanı olarak kabul edilmiştir.

Güvenlik kavramı, siyasi, askeri, ekonomik, çevresel faktörler ile teknoloji ve diğer şartlardaki değişmeye göre değişim göstermekte, gelişmektedir. Bu çerçevede, ülkenin içinde bulunduğu coğrafya ve sahip olduğu askeri imkânların yanında, yetenekleri, kapasitesi, sosyal, teknolojik ve bilimsel gelişmişlik düzeyi, enerji ve gıda başta olmak üzere arz güvenliği, pazarlara erişim imkânları ve ekonomik gücü ulusal güvenlik açısından artan oranda önemli hale gelmektedir.

Özellikle küreselleşme, dışa açılma, finansal serbestleşme, ülkelerin karşılıklı ekonomik bağımlılıklarındaki artış, Soğuk Savaş sonrası uluslararası rekabetin sıklet merkezinin ekonomiye doğru kayması ekonomik güvenlik konusunun önemini artırmıştır. Çalışma, önemi her geçen gün artan ekonomik güvenlik konusundaki kavramsallaştırma çabalarına katkıda bulunma amacı gütmektedir.

Çalışmada öncelikle güvenlik kavramı, temel unsurları esas alınarak tanımlanmaktadır. Müteakiben bireysel ve ulusal ekonomik güvenlik ayırımına yer verilmekte ve ulusal ekonomik güvenliğin temel özellikleri on altı başlık şeklinde incelenmek suretiyle kavram somutlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Ekonomik güvenliğin ulusal güvenliğin önemi gittikçe artan bir unsuru olması nedeniyle ekonomi-ulusal güvenlik ilişkisi incelenmektedir. Bu kapsamda, savunma harcamaları, ulusal güç, ekonomik araçların uluslararası politik amaçlarla kullanımı, politik ve askeri araçların ekonomik güvenlik amacıyla harekete geçirilmesi konuları üzerinde durulmaktadır.

Multidisipliner boyutu dikkate alınarak ekonomik güvenliğin kuramsal boyutunun ortaya konulması amacıyla ekonomik güvenlik, iktisat ve uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde iki alt bölüm olarak özetle ele alınmaktadır.

Çalışmanın son kısmında, ulusal güvenliğin genel ulusal güvenlik içinde öneminin artış nedenleri jeopolitikten jeoekonomiye geçiş başlığı altında incelenmektedir. Bu kapsamda, küreselleşme, karşılıklı bağımlılıklar (*interdependency*) ve Soğuk Savaş sonrası dünya politik ortamının ekonomik güvenliğin önem kazanmasındaki rolü üzerinde durulmaktadır.

2. GÜVENLİK KAVRAMINI ANLAMLANDIRMAK

Kelimelerle konuşur, kavramlarla anlamlandırır ve düşünürüz. Bu nedenle öncelikle güvenlik kavamı üzerinde durulacaktır.

Güvenlik kelimesi, güven içinde bulunma, tehlikelerden korunmuş olma, tehlikenin, kaygının ve korkunun bulunmaması hali gibi anlamlarının yanında; asayiş içinde olma, casusluk, sabotaj, suç, saldırı gibi durumlara karşı alınan önlemler; güvenliği sağlamakla görevli birim veya örgüt, emniyet teşkilatı gibi anlamlarda da kullanılmaktadır. (Ayverdi 2005:1122; Devellioğlu, 1999:219; Doğan, 2005:494; O’leary 2006:417;Merriam-Webster: 2010; TDK, 2005).

Güvenlik kavramı, zamana, mekâna, tehdit ve risklere; güvenliğin subjesinin algılamalarına göre değişen, pek çok alanla ilgili, çok boyutlu, karmaşık, değer yüklü (*value-laden*) bir kavramdır. (Buzan, 1991:3; Baldwin, 1997:10; İzci, 1998:405; Çelebi, 2007: 70;). Temel unsurları ortaya konulmadığı sürece muğlak bir sembolden öte gitmeyen bir kavram niteliğinde olması (Wolfers, 1952:483) nedeniyledir ki; güvenlik kavramının tanımlanmasında, kavramın unsurlarının analizi yöntemi sıklıkla tercih edilmektedir. (Baldwin:1997; Terriff ve diğerleri, 1999; Moller 2000; Hyde-Price, 2001:32).

Güvenlik kavramının temel unsurları:

- 1- Güvenliğin referans nesnesi,
- 2- Korunacak değer ile
- 3- Tehdit ve zafiyetler olarak sıralanabilir.

Güvenliğin referans nesnesi: güvenlik sorununun “*kim*” veya “*ne*” ile ilgili olduğu sorusuna cevap vermektedir. Bir güvenlik sorunun ortaya konulmasında ve analizinde öncelikli husus, referans nesnenin belirlenmesidir. Bu belirleme sonrasında birey güvenliği, toplum güvenliği, ulusal güvenlik, uluslararası sistemin güvenliği, insanlığın güvenliği, hastane güvenliği, okul güvenliği gibi güvenlik türlerinden bahsetmek ve inceleme konusu güvenlik alanının sınırlarını belirlemek mümkün hale gelebilir.

Korunacak değer: güvenlik sorunu açısından diğer önemli bir unsurdur. Güvenlik konusuna önem kazandıran husus, korunacak maddi veya manevi nitelikte bir değer bulunmasıdır. Güvenlik, sahip olunan değerlerle ve bu değerlere yönelmiş tehditlerin bulunup bulunmaması ile birlikte anlam kazanmaktadır (Baldwin, 1997:13).

Bireyler, devletler ve diğer sosyal aktörlerin sahip oldukları değerler, fiziksel güvenlik, ekonomik refah, bağımsızlık, özgürlük, kültürel değerler, ruhsal huzur, maddi varlıklar gibi pek çok unsuru ihtiva etmektedir. Örneğin güvenliğin referans nesnesi olarak bireyi kabul ettiğimizde, bireyin fiziksel varlığı, sağlığı, statüsü, zenginliği, sahip olduğu hak ve özgürlük

alanı, mensup olduğu din veya mezhep, ailesi gibi pek çok değer güvenlik sorununun belirlenmesinde temel bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bu belirlemeye göre can güvenliği, mal güvenliği, kişisel özgürlüklerin güvenliği, din/inanç güvenliği gibi güvenlik alanları söz konusu olacaktır. Ulusal düzeyde ise, ülkenin zenginliği, özel imtiyazları, saygınlığı, maddi varlıkları, uluslararası camiadaki yeri, komşuları, ticari ilişkileri, tarihsel köken ve bağları gibi pek çok değer, güvenlik sorununun tanımlanması ve önlemlerin geliştirilmesinde belirleyici unsurlardır.

Tehdit ve zafiyet unsuru, güvenlik veya güvensizlik durumunun, tehditler ile ve bu tehditler karşısındaki zafiyet derecesine göre tanımlanabileceğine işaret eder (Ayoob, 1997:130). Bir tehdidin güvenliği ilgilendiren bir sorun olarak kabulü için tehdidin türü, tehdide maruz kalanın bunu algılayış tarzı ve tehdidin yoğunluk derecesi önem taşımaktadır (Buzan, 1991:134).

Güvenlik sağlamak için bir yandan tehditlerin yok edilmesi, azaltılması veya engellenmesi, diğer yandan zafiyetlerin ortadan kaldırılması gerekir. (Buzan, 1991:112). Tehditler, dışsal; zafiyet ise içsel nitelikli etkenler olduğundan güvenliğin sağlanması için iki unsur üzerinde yoğunlaşılması gerekmektedir.

Tehdit unsuru ile birlikte önem kazanan güvenlikle ilgili önemli bir kavram da “güvenlikleştirme” (*securitization*) kavramıdır. Güvenlikleştirme, bir şeyin, değerli olduğu kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak kurgulanması ve bu kurgulamanın alınan istisnai tedbirleri desteklemek amacı ile kullanılmasıdır. “*Güvenlik dışılaştırma*” ise, daha önce tehdit olarak kabul edilen bir şeyin artık tehdit olmaktan çıkarılmasıdır. (Buzan, 2008:108).

Güvenlikleştirme kavramı, özellikle ulusal güvenlik ve uluslararası düzeyde tehditlerin belirlenmesi ve güvenlik önlemleri geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Uluslararası alanda çoğu kez, gerçek bir tehditten ziyade, neyin güvenlik sorunu olarak kabul edilmesi gerektiği yönündeki hâkim güçlerin veya elitlerin belirleme ve yönlendirmelerinin etkili olduğu ileri sürülmektedir. (Wæver, 1995:54; Dedeoğlu, 2008:30).

3. EKONOMİK GÜVENLİK KAVRAMI

Ekonomik güvenlik, bireysel ve ulusal düzeyde inceleme konusu yapılmaktadır. Sosyologlar ve antropologlar konuya bireysel düzeyde; uluslararası ilişkiler ve politika üzerine çalışanlar ise, ülke/devlet odaklı olarak yaklaşmaktadırlar (Dent, 2007:205).

3.1. Bireysel Ekonomik Güvenlik

Bireysel düzeyde ekonomik güvenlikte, güvenliğin referans nesnesi bireydir. Korunacak değer ise dar anlamda kişinin geçim düzeyi geniş anlamda ise sahip olduğu yaşam seviyesinin korunmasıdır.

Bireysel ekonomik güvenlik, yaygın olarak temel insani ihtiyaçların karşılanmasına yetecek geçim düzeyinin güvenceye alınmasını ifade etmektedir. (Nesadurai, 2004:473; UNDP, 1994:24; Dent, 2007:205).

Toplumun gelişmişlik düzeyi arttıkça, kavramın kapsamı da genişlemektedir. Azgelişmiş ülkelerde dar anlamı ile temel gıda ihtiyacının karşılanması veya gıda güvenliği kapsamında ele alınmaktadır¹. (Dent, 2007:205). Gelişmiş ülkelerde ise kişilerin sahip oldukları yaşam

---

¹2000’li yıllardan itibaren genel olarak gıda fiyatlarının iki katın üzerinde artış göstermesi (<http://www.fao.org/home/en/>) nedeniyle özellikle azgelişmiş ülkelerde gıda güvenliği önemli bir sorun haline gelmiştir. Sorun aynı zamanda ulusal güvenliği de tehdit etmektedir.

seviyesinin korunması ve geliştirilmesinin önünde tehdit olmaması (Geusau ve Pelkmans, 1982:21) veya kişilere ekonomik, politik ve kültürel açılardan toplum içinde vakarla yer alabilecekleri yeterli düzeyde kaynak sunan, istikrarlı yaşam düzeyinin sağlanmasını (www.sfu.ca) ifade edecek şekilde daha kapsamlı olarak tanımlanmaktadır.

Bireylerin ekonomik güvenlikleri ile makro düzeydeki güvenlik sorunları birbirlerinden tamamen ayrı alanlar olmayıp birbirleri ile yakın ilişki ve etkileşim içindedirler. Ulusal ekonomik güvenlikle ilgili makro nitelikli politika uygulamaları, bireylerin ekonomik güvenlikleri üzerinde doğrudan veya dolaylı etkilerde bulunabilmektedir. Örneğin, tarımsal korumacılık öngören dış ekonomi politikaları aynı zamanda kırsal kesimdeki vatandaşların geçimlerinin güvenceye alınması şeklinde bir amacı da bünyesinde barındırmaktadır. (Dent, 2007:205). Çalışmada iki alanın aynı anda dikkate alınmasının ortaya çıkarabileceği kapsam sorunları dikkate alınarak konu, ulusal ekonomik güvenlik alanı ile sınırlı olarak incelenmektedir.

3.2. Ulusal Ekonomik Güvenlik

Ulusal düzeyde ekonomik güvenlikte, güvenliğin referans nesnesi ülkelerdir. Korunacak değer ise ülkenin ekonomik değerleri, menfaatleri, refahı, pazarları, dış ticareti, enerji kaynakları ve benzeri unsurlardır.

Çok disiplinli yapısı nedeniyle ekonomik güvenlik, tanımlanması güç bir kavramdır. Ülkelerin tehdit ve risk algılamaları, ulusal çıkarlarını tanımlama şekilleri, uluslararası ekonomik sistem içindeki konumları, ekonomik büyüklüğü, ekonomilerinin gelişmişliği ve rekabetçilik düzeyi, dış politikalarının çatışmacı veya savunmacı bir yapıya sahip olup olmaması gibi pek çok unsur, neyin ekonomik güvenlik sorunu kabul edileceği hususunu doğrudan etkilemektedir.

Ekonomik güvenlik, esas itibariyle, bir ülkenin refahı ve ekonomik sisteminin işleyişini tehlikeye atabilecek potansiyele sahip, ekonomisine yönelmiş tehditlerle ilgilidir. (Mejasz, 2008:141;Nesadurai; 2004:473). Buna göre ekonomik güvenliğe ilişkin tehditler, dış güçlerin (diğer ülkeler, çok uluslu şirketler, uluslararası veya uluslararası üstü yapılanmalar) diğer bir ülke ekonomisini ve/veya ekonomik egemenlik gücünü zafiyete uğratmak ve aynı zamanda kendi dış politika veya ekonomik amaçlarına ulaşmak amacıyla, ekonomik yöntemler kullanılmak suretiyle oluşturdukları tehditleri içermektedir.

Ekonomik araçların ülkelerin ekonomik ve dış politikalarını etkilemede araç olarak kullanılma imkânlarının artmış olması nedeniyle ekonomik güvenlik, ekonomik araçları kullanma imkânı bulunan ülkelerin etkisinden ve tehdidinden uzak veya bağımsız olma durumuna tekabül edecek şekilde de kullanılmaktadır. Güvensizlik ise diğer devletlerin etkisine açık durumda bulunmaktır. (Mesjasz, 2008:141).

Yukarıda, ülkenin sahip olduğu mevcut ekonomik değer ve yapısının korunmasını esas alan tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Oysa sadece var olanı koruma yanında, gelişme imkân ve fırsatlarını da dikkate alan yaklaşımların bulunduğu görülmektedir. Bu yaklaşıma göre ekonomik güvenlik, uluslararası ekonomik sistem içinde karşı karşıya kalınan ekonomik nitelikli tehditler dikkate alınarak, devletin ülke refahını artırmaya yönelik imkânlarının, kurumsal yapısının ve ülke çıkarlarının güvence altına alınmasıdır. (Dent, 2007:204; Yeung, 2008:645).

Ekonomik güvenlik durumu, ülke vatandaşlarının yüksek ve artan yaşam standartlarını sürdürmek amacıyla işgücü ve sermaye verimliliğini görece olarak sürekli artırmayı teşvik eden gerekli şartların sürdürülmesi şeklinde de tanımlanmaktadır. (CSIS, 2004).

Neu ve Wolf (1994: vi), Ulusal Güvenliğin Ekonomik Boyutu isimli kitabında Amerika Birleşik Devletleri eksenli olarak ekonomik güvenliği: “Amerikan ekonomik çıkarlarını, bu çıkarlara tehdit oluşturan veya engelleyen olay, gelişme ve faaliyetlere karşı korumak ve ekonomik çıkarları daha üst noktalara ilerletmektir.” şeklinde tanımlamaktadır. Neu ve Wolf’un tehditlerin kapsamını çok geniş tuttukları, ekonomik güvenliği sadece ulusal çıkarları korumak değil; ilerletme boyutu ile de ele almak suretiyle proaktif bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir.

Yong’a (2007:66) göre, ekonomik güvenlik madalyonunun bir yüzünü “rekabetçilik”, diğer yüzünü ise “ekonomik egemenliğin korunması” oluşturmaktadır.

Ülkelerin ekonomik güvenlikleri çoğu kez, ülkenin rekabet gücünün diğer ülke ekonomileri ile kıyaslanması suretiyle tartışılmaktadır. Bu kapsamda ekonominin büyüklüğü yanında, üretkenliği, yenilikçiliği ve belli pazarlardaki hâkimiyeti ülkenin ekonomik güvenliği açısından değerlendirme konusu yapılmaktadır. (Neu ve Wolf, 1994:xii).

Ülkenin ekonomik güvenliğini sağlama açısından en önemli unsur olan rekabet gücü, sağlıklı bir gelişmeyi sağlamanın yanında, ekonomi üzerindeki dış etkilere karşı da güvence oluşturmaktadır. Ekonomik rekabetçilik, sadece ekonomik büyümenin sağlanması için değil; aynı zamanda uluslararası piyasalarda var olabilmek için de gereklidir. Küreselleşme çağında hiçbir ülke kendisini dış dünyadaki değişmelerin dışında tutamaz. Uluslararası ekonomik sistemde karşılaştırmalı üstünlük sağlayan rekabet gücü, içerde sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye temel teşkil ettiği gibi, ülkenin küresel ekonomik yapı içinde bir köşe kazanmasına da imkân tanımaktadır. Bu kapsamda büyüme ve rekabet gücünün olmadığı durumda ekonomik güvenlik söz konusu değildir. (Yong, 2007:67).

Ulusal güvenlikte iki temel unsur, devletin egemenlik kimliği ile fonksiyonel bütünlüğünün korunmasıdır. (Buzan, 1991:116). Ekonomik güvenlik açısından da temel unsurlardan birisi, ekonomik egemenliktir. Ekonomik egemenlik, bir ülkenin kendi ekonomik gelişmesi, kapasitesi ve ekonomi politikalarında dış müdahalelere karşı koyabilme yeteneği ile ilgidir. Ülkenin iç piyasa, temel endüstri ve işletmeler üzerindeki gücünü ifade etmekte olup kendi ekonomik sistemi ve doğal kaynaklarının sahipliği konusunda stratejik kararları alma gücüne sahip olmasını içermektedir. Bu açıdan ekonomik egemenlikte ekonomi politikalarını belirleme otoritesi devlete aittir. Başkalarına devredilemez, başkaları ile paylaşamaz, sadece doğası gereği ekonomik güç paylaşılabilir. (Yong, 2007).

Çalışmada ekonomik güvenlik, bir ülkenin zenginliğine, ekonomik çıkarlarına ve gelişme potansiyeline yönelmiş ciddi dış ekonomik tehditlere karşı temel ve stratejik konularda ekonomi politikası oluşturma egemenliğine sahip olunması; rekabetçi, istikrarlı ve sağlam ekonomik yapı ile bu yapının devamını sağlayacak kaliteli bir kurumsal yönetimin varlığı olarak ele alınmaktadır.

4. EKONOMİK GÜVENLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Yukarıda yapılan tanımlamalardan hareketle, ekonomik güvenliğin öne çıkan temel karakteristikleri ana hatları ile aşağıda sıralanmaktadır:

4.1. Çok Disiplinli Olması

Güvenlik, disiplinler arası bir nitelik arz etmektedir (Fischer, 1993:8). Geniş anlamda ulusal güvenliğin içinde yer alan ekonomik güvenlik, doğası gereği çok disiplinli bir karaktere sahiptir. Ekonomik güvenliğin uluslararası politik iktisat, kalkınma ekonomisi ve ekonomi sosyolojisi ile birlikte ele alınarak kavramsallaştırılması gerektiği savunulmaktadır (Nesadurai, 2005). Ekonomik güvenlik konusu, en azından ekonomi, uluslararası ilişkiler ve politika disiplinlerinin ortak kesişim noktasında şekillenmektedir. (Dent, 2007:205) Bu

çerçevede ekonomik güvenliğin ağırlıklı olarak uluslararası politik iktisat çerçevesinde ele alındığı görülmektedir².

Buzan'a göre (1991:230) uluslararası ilişkiler kapsamında ekonomik güvenlik, realist akımın tanımladığı anarşik nitelikli uluslararası politik yapı ile piyasa kurallarının hâkim olduğu ileri süren neoklasik iktisadın öngördüğü ekonomik yapı arasında şekillenmektedir.

4.2. Düşman Tanımlanmasının Güç Olması

Askeri açıdan güvenlik, bir ülkenin ulusal çıkarlarını dış dünyadan gelecek tehditlere veya saldırılara karşı korumaktır. Askeri tehditlerin geleneksel karakteristiği, muhtemel sonuçlarının görece olarak belirgin olması, tehdit gerçekleştiği takdirde ortaya çıkan zararlı sonuçların hemen görülmesidir. (Ullman, 1983:135). Dolayısıyla askeri güvenlik alanında görünür bir dış düşmandan söz etmek mümkündür. Askeri tehditler ile düşmanlar çok daha belirgindir. Buna karşılık ekonomik güvenlikte tehditlerin kısa vadede görülmemesi ihtimali yüksek, doğrudan düşman tanımlanması ise güçtür.

Askeri tehditler, diğer aktörün rakip ülkeye yönelik kasıtlı politika ve uygulamalarının bir sonucu iken, ekonomik güvenlik tehditlerinde her zaman böyle bir kasta gerek yoktur. Hiçbir ülkeyi hedef almayan bir ekonomik politika uygulaması sonucunda, diğer pek çok ülke bundan önemli ölçüde etkilenebilmektedir. (Baldwin, 1980).

4.3. Ekonomik Güvenlik Politikalarının Belirlenmesinde Devletin Belirleyiciliğinin Görece Olarak Düşük Olması

Ekonomik araçların dış politika aracı olarak kullanılması, diplomasi ve propaganda araçlarına göre farklılık göstermektedir. Ekonomik araçlar sadece hükümetin kontrolünde değildir. (Arı, 2008: 406).

Askeri güvenlikte neyin güvenlik sorunu olduğuna karar verip, gerekli önlemleri belirleyip bunları uygulamaya geçirecek temel ve tek aktör devlettir. Askeri harcamalar, silah alımları, savaş kararı, savunma politikaları tamamen devlet tekelinde yürütülür. Ancak ekonomik güvenlikte, politika oluşturma ve önlem geliştirme güç ve yetkisi konusunda devlet tekelinden bahsetmek güçtür. Bu güç ve yetki, uluslararası kuruluşlar, ulusal kuruluşlar ve özel kesim arasında paylaşılmaktadır. (Geusau ve Pelkmans, 1982:23; Hobsbawn, 2008:xiii; Yılmaz, 2007:54; Urhal, 2009:78).

Özellikle deregülasyon faaliyetleri sonrası ekonomi politikalarının Merkez Bankası, Bağımsız İdari Otoriteler (Üst Kurullar) tarafından önemli ölçüde etkilenmesi hükümetlerin ekonomi politikası belirleme kapasitelerini daraltmıştır. Türkiye özelinde, AB uyum süreci, IMF stand-by anlaşmaları, Dünya Ticaret Örgütü düzenlemeleri ve diğer ikili ve çok taraflı ekonomik nitelikli anlaşmalarla ekonomi alanındaki politika belirlemede hükümetlerin rolü önemli

---

²Bu konuda öne çıkan çalışmalardan bazıları şunlardır: Rupert, Mar ve Solomon M. Scott, (2005) *Globalization & International Political Economy – The Politics of Alternative Future*, Oxford: Rowman&Littlefield Publishers.; Cohn, Theodore H., (2000), *Global Political Economy – Theory and Practice*, New York: Addison Wesley Longman; Kapstein, Ethan Barnaby, (1992), *The Political Economy of National Security A Global Perspective*, New York: McGraw-Hill; Frieden, Jeffery A. ve Lake, David A., (1991), *International Political Economy – Perspectives on Global Power and Wealth*, London: St. Martins Press; O'Brien, Robert ve Williams Marc, (2004), *Global Political Economy- Evolution and Dynamics*, Hampshire: Palgrave Macmillan; Gill, Stephen ve Law, David, (1988), *The Global Political Economy- Perspectives, Problems and Policies*, New York: Harvester-Wheatsheaf.

ölçüde azalmıştır. Yukarıdaki görünür aktörlerin yanında, önemli bir güç haline gelen çokuluslu şirketlerin lobi ve baskı faaliyetleri de hükümet politikalarını önemli ölçüde belirlemeye başlamıştır.

Küreselleşme ile bağlantılı olarak ekonomik güvenlik, devlet dışı aktörlerin önemine vurgu yapan, güvenliğin odağına sadece devleti değil, aynı zamanda kişileri, grupları ve toplumları alan bir yapıya kavuşmuştur. (Kahler, 2004:25)

4.4. Pozitif Toplamı Olması

Askeri ve siyasi alanda olduğu gibi ekonomik güvenlik alanında da öne çıkan temel unsur, rekabettir (Yeung, 2008:645). Ülkelerin ekonomik çıkarları ve rekabeti çatışma yaratmaktadır. Ancak ekonomik alan, askeri alana göre farklılıklar içermektedir. Askeri rekabette birileri kazanırken diğerleri kaybeder. Ancak ekonomik rekabette, her durumda bir tarafın kazanması, diğer tarafın ise kaybetmesi söz konusu değildir.

Ülkeler bir ekonomik faaliyete çıkarları olduğu için dâhil olurlar. Birçok ekonomik faaliyet, esas itibariyle “pozitif toplamı” (*positive sum*) bir niteliğe sahiptir. Başka bir deyişle, ekonomik faaliyete taraf olanların tümü kazançlı çıkabilir. Ekonomik olarak birbirlerine rakip olan ülkeler aynı zamanda önemli ticaret ortağı olabilmektedir. Örneğin Çin, ABD için ekonomik açıdan önemli bir tehdit, aynı zamanda önemli bir ticaret ortağı ve kaybedilmeyecek derecede büyük bir pazardır. Soğuk Savaş döneminde önemli askeri müttefik olan ABD ve Japonya, jeoekonomik anlamda ikili bir ticari savaşın taraflarıdır. (Heisung, 2009:115).

4.5. Savunmacı Değil; Proaktif Olmayı Gerektirmesi

Küreselleşmenin ileri boyutlara ulaştığı günümüzde, ekonomik güvenlik savunmacı bir yaklaşımdan ziyade proaktif olmayı gerektirmektedir. Büyüme ve gelişmeyi sürekli hale getirebilen ülkeler ekonomik güvenliklerini güvence altına alabileceklerdir. Küresel ekonomik sistemdeki hızlı gelişmeler nedeniyle, sadece ortaya çıkabilecek ekonomik risk ve tehditlere önlem geliştirmek yeterli değildir. Ekonomik güvenlik konusunda günümüz şartlarında daha proaktif olunması, daha dinamik hareket edilmesi, değişen şart ve ortamın daha yakından analiz edilmesi önem taşımaktadır (Yeung, 2008:639).

Ekonomik güvenlik kavramı beraberinde korumacılığı öngörmemektedir. Ülkenin ekonomik güvenliği, makroekonominin güvenliğini sağlamaya yönelik koruyucu önlemler almak değildir. Ülke firmalarının normal piyasa rekabetine karşı korumaya alınması, uzun dönemde ülke ekonomisinin hayatiyetinin devamına yönelik önemli bir tehdit olabilecektir. (Krugman, 1994:42; Buzan ve diğerleri, 1998).

Korumacı yaklaşımlarla küreselleşmeye karşı uygulamalar, ekonomik güvenliği zayıflatacaktır. Küreselleşme sadece yasal değil, yasal olmayan ekonomik faaliyetleri de artırmıştır. Küreselleşmenin tersine, tarife ve diğer engelleri artırmak, yasal olmayan ekonomik faaliyetlerin artması şeklinde ekonomik güvenliği etkileyecektir. Yasal olmayan ekonomik faaliyetlere yönelik ilave önlemler de yasal ekonomik faaliyetler üzerine yeni maliyetler yükleyeceğinden yine ekonomik güvenlik açısından olumsuz etkilere neden olacaktır. (Nesadurai, 2004:474).

Ülkelerin uyguladığı ekonomi politikalarının diğer ülke ekonomileri üzerinde oluşturacağı yıkıcı etkiler zaman içinde ekonomik savaş (*economic war*) olarak isimlendirilebilecek karşı önlem ve müdahaleleri gündeme getirecektir. Ülke ekonomik güvenliği için gümrük duvarlarının yükseltilmesi, ülke parasının devalüe edilmesi gibi önlemlere karşı diğer ülkeler de benzer önlemlerle karşılık verecekler ve böylece uluslararası ekonomide önemli sıkıntılar gündeme gelecektir. Bu durum adeta askeri güvenlik alanındaki “güvenlik ikilemi”ne

(*security dilemma*) benzer bir süreci beraberinde getirecektir. Ülkeler kendi ekonomik güvenlikleri için önlemlerini artırdıkça diğer ülkeler yeni önlemler getirecek ve böylece uluslararası ekonomik sistem daha güvensiz bir yapıya dönüşecektir. (Dent, 2007:207). Bu nedenle, ekonomik güvenlik gerekçesi ile savunmacı yaklaşımlar, ulusal güvenlik açısından çoğu kez olumlu sonuçlar doğurmayacaktır.

4.6. Ekonomik Güvenlik Önlemlerinin Maliyet Boyutunun Askeri Güvenliğe Göre Farklı Olması

Geleneksel güvenlik çabaları, caydırıcılık, savunma ve cezalandırma üzerine kuruludur. Ekonomik güvenlik alanında araçlar daha çeşitli olup bunlar: düzenlemeler, gözetim ve koordinasyon, mali teşvikler veya ilave mali yükümlülükler getirme, ikili veya çok taraflı ekonomik işbirliklerine gitme şeklinde olabilir. Bu açıdan ekonomik güvenlik önlemlerinin önemli bir kısmının temel özelliği, askeri güvenlikte olduğu gibi büyük miktarda kamu harcamasını gerektirmemesidir. Politika veya mevzuat değişiklikleri ile idari nitelikli ekonomik güvenlik önlemleri sonucunda kamu hazinesinden para çıkmak yerine, ilave vergi veya diğer mali kaynak sağlanması da mümkün olabilmektedir.

Ekonomik güvenlik önlemlerinin maliyetinin düşüklüğü kadar, uygun ve yeterli önlem almamanın maliyeti de bir o kadar büyük olabilmektedir. Ekonomik krizlerin ülkelere ekonomik faturası orta boy bir savaşın doğuracağı maliyetleri aşabilmektedir.

4.7. Ekonomik Güvenlik Algısının Ülkenin Uluslararası Sistem İçindeki Yerine Göre Farklılaşması

Uluslararası ilişkilerde ve küresel güç dengesinde bir ülkenin sahip olduğu refah düzeyinden ziyade, uluslararası camiadaki sıralama büyük önem taşımaktadır. Örneğin, Hollanda 18. yüzyıl ortalarında yüzyıl öncesine göre mutlak anlamda daha zengin iken, 18. yüzyılda büyük güç olma özelliğini Fransa ve İngiltere'ye kaptırmıştır. Aynı şekilde 1914'teki Fransa 1850'lerin Fransa'sından çok daha güçlü olmasına karşın Almanya'nın gücünün Fransa'yı gölgede bıraktığı bir ortamda bu güç avunulacak nitelik arz etmiyordu. (Kennedy, 1990:XVI).

Bu durumun ülke vatandaşları tarafından da farklı algılanmadığı yapılan çeşitli araştırmalarla ortaya çıkmıştır. Örneğin ABD'de öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmada, "*Japon vatandaşlarının Amerikan vatandaşlarından daha refah içinde yaşadığı, ancak, Amerikan vatandaşının şu andakinden %25 daha yüksek refah seviyesinde bulunduğu bir durumu mu, yoksa Amerikan vatandaşlarının şimdikinden %10 daha müreffeh olduğu ancak Japon vatandaşlarından daha iyi durumda bulunmasını mı tercih edersiniz?*" sorusuna, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu, daha az, ancak Japonlardan daha müreffeh olma şıkkını tercih etmişlerdir. (Neu ve Wolf, 1994:16). Küresel bir ekonomik yapı içinde, ülkenin kendi refahındaki artışın yanında, diğer ülke refahındaki artışlara göre durumu, başka bir deyişle küresel ortamdaki göreceli ekonomik gücü büyük önem taşımaktadır.

4.8. Risk ve Tehditlerin Her Ülke İçin Farklı Olması

Her ülke, ekonomik gelişmişlik düzeyi, riskleri yönetme kapasitesi, milli kültürü ve uluslararası sistem içindeki pozisyonuna göre farklı ekonomik güvenlik algısına sahip olacaktır. (Yong, 2007: 66; Nesadurai, 2005). Örneğin, teknolojik ve ekonomik bir süper güç olan ve deniz aşırı bölgelerde önemli ekonomik çıkarları bulunan ABD için, Soğuk Savaş sonrası dönemde yerli işletmelerin ithalattan ve yabancı sermaye kontrolünden korunması, deniz aşırı ekonomik çıkarlarının korunması için buralardaki firmaların güçlü şekilde varlığını devam ettirmesi, enerji kaynakları başta olmak üzere stratejik maddelerin düzgün şekilde arzının garanti altına alınması, ABD fikri mülkiyet haklarının yabancı ülkelere korunması, deniz, hava araçları, bilgisayar ve askeri nitelikte üretim altyapısının korunması ekonomik

güvenlik öncelikleri arasında yer almaktadır. Yeterli doğal kaynaklara sahip olmayan Japonya için doğal kaynakların düzenli arzının temini, temel ekonomik güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. (Yeung, 2008:650).

4.9. Ulusal Çıkarların Belirlenmesinin Önem Taşması

Ekonomik güvenlik sorununun ve alınacak önlemlerinin tespiti açısından korunması gerekli hayati ekonomik çıkarların neler olduğunun belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Uluslararası politikada klasik eğilimin temsilcilerinden sayılan Joseph Frankel, ulusal çıkarı, “ülkenin yöneldiği genel ve sürekli amaçlar” olarak tanımlamaktadır. Wolfram Hanrieder’e göre ulusal çıkar, toplum tarafından bir bütün olarak yararlanan dağıtılamaz ve bölünemez değerler fikrine dayalı bir kavramdır. (Sönmezoğlu, 2005:256).

Ekonomik güvenlik konusunda uzun zamandır çalışmalar yapan, kurumsal yapı oluşturan ve stratejiler geliştiren ülkelerde öncelikle ulusal çıkar tanımlamasının net bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Örneğin ABD ulusal çıkarlarını üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutmaktadır. İlk sırada hayati çıkarlar (*vital interests*) gelmektedir. Bu çıkarlar ülkenin topraklarının fiziksel güvenliği, vatandaşlarının güvenliği, ekonomik refahı ve kritik altyapı hizmetlerinin sürdürülmesi olarak sıralanmaktadır. Bu çıkarların gerektiğinde kararlı şekilde askeri güç de kullanılmak suretiyle savunulduğu ve savunulması gerektiği vurgulanmaktadır. (USA, 1998:5).

4.10. Kurumsal Yapı ve Yönetim Kalitesinin Önemli Olması

Ekonomik güvenliğin sağlanmasında en önemli rol, uzun dönemli stratejik bakış açısına sahip, ülke ve uluslararası sistemi ve yönelimleri iyi okuyabilen, entegre ulusal güvenlik anlayışının hakim olduğu kurumsal yapı ve kaliteli yönetim kadrosuna düşmektedir.

Kurumlar, küreselleşmenin getirdiği ekonomik tehditlerle mücadele açısından önemli role sahiptir. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı tehditlerin nasıl yönetildiği önem taşımaktadır. Bu nedenle ülkenin, bölgenin ve küresel sistemin kurumlarının etkinliği ekonomik güvenlik riskleri ile mücadele için önemli hale gelmektedir. (Nesadurai, 2004:474-75).

Ekonomik güvenlik sorunları ile mücadele için politik istikrar ve kredibilite, ekonomi yönetimin kalitesi ve yeni küresel ekonomik ortama uyum kabiliyeti temel unsurlardır (Kahler, 2004). Çin’in küreselleşme çağında karşı karşıya kaldığı ekonomik güvenlik sorunlarını inceleyen Wang (2004), çalışmasının sonunda ülkelerin ekonomik güvenlik tehditlerine karşı iyi bir yönetim sergilemenin önemine vurgu yaptıktan sonra, her ülkenin ulusal kurumsal yapılarını yeniden düzenlemeleri veya dış dünya ile uyumlu hale getirmeleri gerektiğini belirtmektedir.

5. EKONOMİ-ULUSAL GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Ekonomi ile ulusal güvenlik arasındaki ilişki çok boyutlu olup, karşılıklı etkileşim içindedir. Ekonominin yapısı, büyüklüğü, sağlamlığı ve ekonomi politikaları ulusal güvenliği etkilerken; ulusal güvenlik politikaları, savunma harcamaları, askeri güç ve istihbarat ile diplomasi de ekonomiyi etkilemektedir. (Neu ve Wolf, 1994:xix). Bu karşılıklı etkileşim kapsamında ulusal güvenlik-ekonomi ilişkisi dört temel başlık çerçevesinde incelenebilir:

- 1- Ekonomi-savunma harcamaları,
- 2- Ekonomi-ulusal güç,
- 3- Ekonomik araçların uluslararası ilişkilerde politik amaçlar için kullanımı,
- 4- Askeri-politik imkânların ulusal ekonomik amaçlar için kullanımı.

5.1. Ekonomi-Savunma Harcamaları

Ulusal güvenlik ile ekonominin en önemli etkileşim alanlarından birisi askeri harcamalara ilişkindir. Çünkü bir ülkenin dış tehditlere karşı savunulmasında en etkili geleneksel araç, askeri güçtür. Ekonomik ve bilimsel gelişme düzeyi ne olursa olsun, her dönemde ulusal gelirden ne kadarının askeri amaçlar için kullanılması gerektiği tartışma konusudur (Kennedy, 1990:633).

Askeri güvenlik alanına aktarılan kaynak miktarı, bunların verimliliği, fayda-maliyet boyutu, yüksek savunma harcamalarının ekonomik yapı tarafından sürdürülebilirliği, ülkenin savunma sanayi altyapısı ve teknolojisi gibi unsurlar askeri güvenlik ekonomisi kapsamında değerlendirilmektedir. (Dent, 2007:206-207)

Savunma harcamaları için ayrılan kaynak miktarı, ülke ekonomisinin gücüne ve bu gücün sürekliliğine bağlıdır (Kennedy, 1990:XVI). Nispi olarak düşük ekonomik performans, ülkenin askeri savunma kapasitesini zayıflatan bir unsurdur. (Cable, 1995:307). ABD, kendisinden sonra gelen on ekonominin savunma harcamaları toplamından daha fazla harcama yapmakta, 2013 yılında ülke milli gelirinin %,8'ine tekabül eden 640 milyar dolarlık kaynağı bu alana ayırmaktadır. Bu büyüklükte bir harcama, ancak büyük bir ekonomiye sahip olmayı gerektirmektedir. Çin'in, ekonomisindeki büyümeye paralel, bazı yıllarda ise büyümenin üzerindeki bir orana denk gelen tutarı askeri harcamaya ayırdığı görülmektedir.

Ateşoğlu (2008:39) tarafından 23 ülke için yapılan karşılaştırmalı regresyon analizinde askeri güç, ekonomik güç ve nüfus arasındaki ilişki incelenmiş; istatistiksel olarak ekonomik güç ile askeri güç arasında pozitif ve önemli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Ekonomik güçteki bir milyar dolarlık artışın askeri güçte 34 milyon dolarlık bir güç artışına yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 1: Ülkelerin Askeri Harcamalarının Milli Gelirlerine Oranı (1988-2013) ile 2013 Yılı İçin Harcama Miktarları

Sıra No	Ülke	1988	1989	1990	1995	2000	2005	2010	2013	Harcama (2013, Milyon \$)
1	ABD	5,7	5,5	5,3	3,8	3,1	4	4,8	3,8	640,221
2	Çin	-	2,6	2,6	1,7	1,8	2	2,1	2	188,460
3	Fransa	3,6	3,5	3,4	3	2,5	2,5	2,4	2,2	61,228
4	İngiltere	4,1	4	3,9	3	2,4	2,4	2,5	2,3	57,891
5	Rusya	15,8	14,2	12,3	4,4	3,7	3,7	3,8	4,1	87,837
6	Almanya	2,9	2,8	2,8	1,6	1,5	1,4	1,4	1,4	48,790
7	Japonya	1	0,9	0,9	1	1	1	1	1	48,604
8	İtalya	2,3	2,3	2,1	1,7	2	1,9	1,8	1,6	32,657
9	S.Arabistan	15,2	13,4	14	9,3	10,6	8	8,6	9,3	66,996
10	Hindistan	3,6	3,5	3,2	2,7	3,1	2,8	2,7	2,5	47,398
15	Türkiye	2,9	3,1	3,5	3,9	3,7	2,5	2,4	2,3	19,085

Kaynak: SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) Askeri Harcamalar Veri Tabanından yararlanılarak hazırlanmıştır. (http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database Erişim 13.11.2014).

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere, savunma harcamaları gerek milli gelire oran ve gerekse miktar olarak önemli büyüklüklere sahiptir. Bu harcamaların makroekonomik etkilerini net bir şekilde ölçmek ve tahmin etmek güç olmakla birlikte, kısa dönemde milli

gelir artışına katkı sağladıkları ancak uzun dönemde etkilerinin negatif olduğu söylenebilir. Büyük miktarda askeri harcamalar sermaye ve işgücünün daha üretken bir alandan daha az üretken bir alana aktarılması anlamına gelmektedir. Askeri harcamalarla ilgili bir diğer sorun, etkinliktir. Bir ekonomi mevcut teknoloji ve kaynaklar seti ile üretimini maksimize ettiğinde verimlidir. Askeri alana yapılacak büyük miktarda yatırımlar nedeniyle ekonominin yeterince verimli bir şekilde fonksiyon icra etmesi engellenmiş olmaktadır. Bunda kamu harcamaları içinde askeri harcamaların tüketim yönünün ağırlıklı olmasının etkisi vardır. Askeri harcamaların sadece çok küçük bir kısmı Ar-Ge harcamalarına ayrılmaktadır. (Brück, 2004:14).

Ülkelerin güvenlik önceliği nedeniyle ekonomik gelişmeyi ikinci plana atması ve kaynakların büyük bölümünün bu alana ayrılması uzun dönemde ülke için önemli güvenlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. 2004 yılında düşük gelirli ülkeler, bütçelerinin ortalama %15,6'sını askeri harcamalara ayırmışlardır. Pakistan, Eritre ve Suriye gibi ülkelerde askeri harcamaların bütçe büyüklüğü, sağlık ve eğitim harcamaları toplamından daha yüksektir. Askeri harcamaların merkezi yönetim harcamaları içindeki payı ise, 2004 yılında Umman'da %45, Pakistan'da %28,1, Ürdün'de %24 ve Etiyopya'da %21 düzeyindedir. (Martens, 2007:30).

Ülkenin üretim gücünün önemli bir payının verimsiz silahlanma harcamalarına ayrılması, ülkenin ekonomik tabanını aşındırma riskini bünyesinde barındırmaktadır. (Kennedy, 1990:636). Savunma harcamalarının yüksekliği az gelişmiş ülkelerde kaynakların verimsiz alanlara aktarılması nedeniyle ekonomik büyüme ve refahın önünde engeldir. Uzun vadede çok büyük ekonomiler için dahi yüksek savunma harcamaları gerek ekonomi, gerekse ulusal güvenlik açısından tehdit oluşturabilmektedir. SSCB buna örnek verilebilir. Soğuk Savaş dönemi boyunca milli gelirin ortalama %15'ini savunma harcamalarına ayıran SSCB ekonomisi önemli sıkıntılar içine girmiş, ekonomi alanındaki başarısızlıklar, askeri ve siyasi alandaki çöküşleri de hızlandırmıştır (Neu ve Wolf, 1994:3).

Ulusal güvenlik ekonomi ilişkisinin diğer bir boyutu, savunma sanayi ve teknolojisini üretme güç ve kabiliyeti ile ilgilidir. Günümüzde askeri güç önemli ölçüde teknolojik imkânlarla doğru orantılı hale gelmiştir. Askeri gücün etkili bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi, endüstriyel ve teknolojik kapasitesinin sürdürülmesine, gerekli araç ve ekipmanın süresinde sağlanabilmesine bağlıdır. Özellikle kritik askeri teknolojide dışa bağımlılık ülkenin askeri gücünü önemli ölçüde zafiyete uğratacak bir unsurdur. Bu açıdan savunma teknolojisinde dışarıya bağımlılık bazı ülkelerde önemli bir ekonomik güvenlik sorunu olarak görülmektedir. (Cable, 1995:306). ABD'nin özellikle stratejik askeri teknolojik yenilikler alanındaki kontrolünü kaybetmesi önemli bir ekonomik güvenlik sorunu olarak ele alınmaktadır. Körfez Savaşı sırasında uçaklarda kullanılan akıllı bomba ve diğer silahların elektronik parçalarının temininde Japonya'ya bağımlı olmak, ABD'de güvenlik kaygılarının artmasına neden olmuştur. (Dalby, 1997:13).

Hem ticari hem de askeri amaçla kullanılabilen çift-kullanımlı (*dual-use*) teknoloji alanlarının artması savunma sanayi ve teknolojisi alanına yeni bir boyut eklemiştir. Ulusal güvenliğe uzun vadeli, stratejik ve entegre güvenlik (*integrated security*) anlayışı ile bakan ülkelerin ticari ve askeri amaçları uyumlaştıran sanayi stratejisi uyguladıkları görülmektedir. Örneğin ABD'de özellikle lojistik, hava taşımacılığı ve sağlık alanındaki askeri çalışmalar aynı zamanda özel kesim tarafından ticari amaçlarla kullanılmaktadır. Özel hava araçları üreten firmalar büyük askeri nakliye uçağı geliştirmek için sübvansede edilmekte, bu kapsamda yapılan çalışmalar sonucu elde edilen teknoloji aynı zamanda büyük yolcu uçaklarının geliştirilmesinde de kullanılmaktadır. (Neu ve Wolf, 1994:72).

Savunma sanayi, ülkenin güç unsurlarından biri olduğu gibi, aynı zamanda gücün önemli bir sonucudur. Davutoğlu'na göre, savunma sanayi stratejisi, nüfus faktörünün kalkınma stratejisi ile tutarlı bir şekilde optimum bir tarzda kullanıma sokulması sonucunda ortaya konabilir. Savunma sanayini belirleyen unsurlar: ekonomik, teknolojik ve askeri kapasitedir. Ekonomik kalkınma stratejisini savunma ihtiyaçları ile uyumlu ve bütünlük içinde gerçekleştiremeyen bir ülkenin savunma sanayisi alanında, genel ekonomik dengelerden bağımsız bir şekilde atılımlar yapabilmesi mümkün değildir. (Davutoğlu, 2007:38).

Savunma sanayinin dış ticaret unsuru olarak kullanılması durumunda ekonomik etkileri olumlu hale gelebilmektedir. Silah ihracatı, askeri teknoloji alanında gerekli teknolojik uzmanlığın sürdürülmesi ve artırılmasına da katkıda bulunmaktadır. Dünya silah pazarı ABD, Rusya, Fransa, Çin ve İngiltere'nin elindedir. ABD 1980'lerde bu pazarın yüzde 25 ine sahip iken 1990'lı yıllarda 50 milyar dolara ulaşan silah pazarının yüzde 50'sini elinde bulundurmaktadır. (Neu ve Wolf, 1994:73).

5.2. Ekonomi-Ulusal Güç

Genel anlamı ile güç, başkalarını istediği istikamette etkileme veya değiştirebilme; aynı zamanda bir başkasının davranışının etkilerine karşı direnebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Wolfers, 1952:485;Evans ve Newnham, 2007:516).

Ulusal güç (*national power*), bir devletin bir diğerini belli bir tutum ve davranışta bulunmaya veya bulunmama zorlamada kullanabileceği imkânlarla ilişkilidir. Ülke coğrafyası, doğal kaynakları, ekonomik ve askeri kapasitesi, demografik özellikleri, hükümet ve yönetimin niteliği, diplomasinin kalitesi birer güç unsuru bileşenidir. (Dedeoğlu, 2008:55). Bu nedenle, bir ülkenin gücü, normal olarak etkide bulunmak istediği devletlere veya gruplara karşı elinde bulundurduğu kaynaklar ölçülerek tahmin edilmektedir (Huntington, 2008:113).

Ülkelerin ulusal güçlerinin ölçümünde ve karşılaştırılmasında yararlanılan göstergelerin tümünde ekonomi önemli bir unsurdur. Clifford German'ın (1960) yirmi değişkenden oluşan karmaşık hesaplama yöntemi, ulusal güç ölçme yöntemlerinden birisidir. German Endeksi ile ülkelerin Milli Gelir büyüklükleri arasında önemli korelasyon bulunmaktadır.

Singer (1980) tarafından geliştirilen Ulusal Yetenekler Bileşke Göstergesi (*Composite Indicator of National Capabilities –CINC*) de ulusal gücü ölçmeye ilişkin bir endekstir³. CINC, ülkelerin ulusal gücünü kısa, orta ve uzun dönem etkileri açısından ölçmeyi amaçlamaktadır. Buna göre diğer ülkelerin kısa dönemde etkilenmesi askeri güç (askeri harcama ve askeri personel sayısı) ile mümkündür. Orta dönem kapasite, endüstriyel faaliyetlerle ilgili kapasiteyi (demir ve çelik üretimi ve enerji tüketim miktarı) ve uzun dönem kapasite demografik faktörleri (toplam nüfus, şehirli nüfus) içermektedir. En çok bilinen ve kabul gören bir ulusal kapasite ölçme yöntemi olan CINC yöntemine göre, 2007 yılında güç sıralamasında ilk beş ülke Çin, ABD, Hindistan, Japonya ve Rusya olarak sıralanmaktadır.

$$^3\text{CINC} = (\text{TPR} + \text{UPR} + \text{ISPR} + \text{ECR} + \text{MER} + \text{MPR})/6$$

TPR = Ülke nüfusunun dünya nüfusuna oranı, UPR = ülke şehir nüfusunun dünya şehir nüfusuna oranı, ISPR = ülke demir ve çelik üretiminin dünya üretimine oranı, ECR = ülke temel enerji tüketiminin dünya enerji tüketimine oranı, MER = ülke askeri harcamasının dünya askeri harcamasına oranı, MPR = askeri personel sayısının dünya askeri personel sayısına oranını ifade etmektedir.

Organski ve Kugler'e göre (1980), söz konusu ulusal güç ölçme endekslerinin en önemli eksikliği politik boyutu içermemesidir. Çünkü ulusal gücün harekete geçirilmesinde en önemli unsur, hükümet ve yönetim kalitesidir.

Soğuk Savaş döneminde ulusal güç göstergelerinin oluşturulmasında askeri güç ağırlıklı bir unsur olmuştur. Ancak uluslararası alanda meydana gelen dönüşümler nedeniyle askeri güç, ulusal gücün en önemli belirleyicisi olmaktan çıkmıştır. Bunun yerine ekonomi, bilim ve teknoloji, uluslararası rekabet ve etkide bulunma gibi unsurlar artan oranda önem kazanmıştır. Bu durum, yeni geliştirilen Kapsamlı Ulusal Güç (*Comprehensive National Power-CNP*) gibi göstergelere de yansımıştır. Aşağıdaki tabloda Kapsamlı Ulusal Güç göstergesinin alt unsurlarının ağırlıkları yer almaktadır. Tabloda dikkat çeken en önemli husus, ekonominin ulusal güç içindeki görece ağırlığıdır.

Tablo 2: CNP Yöntemine Göre Ulusal Gücün Temel Unsurlarının Toplam Güç İçindeki Ağırlıkları

<i>Ulusal Güç Unsurları</i>	Ağırlığı
Toplam Ulusal Güç	1.00
Doğal Kaynaklar	0.08
Ekonomik Faaliyet Kapasitesi	0.28
Dış Ekonomik Faaliyet Kapasitesi	0.13
Bilimsel ve Teknolojik Kapasite	0.15
Toplumsal Gelişmişlik Düzeyi	0.10
Askeri Kapasite	0.08
Kamunun Düzenleme ve Kontrol Kapasitesi	0.08
Dış İlişkiler Kapasitesi	

Kaynak: Pilsbury, 2000.

Ekonomik unsurlar, ulusal gücün vazgeçilmez bir parçasıdır. (Arı, 2008:410). 1500-2000 yılları arası Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşlerini inceleyen çalışmada, genel ekonomi ve verim dengelerinde zaman içinde meydana gelen değişiklikler ile tek tek güçlü devletlerin uluslararası sistem içinde sahip oldukları konum arasında gözlenebilir bir sebep-sonuç ilişkisi bulunmuştur. Buna göre, büyük güçlerin ekonomik yükselişi ve çöküşü ile önemli bir askeri güç (ya da dünya imparatorluğu) olarak gelişmesi ve gerilemesi arasında uzun dönemde çok açık bir ilişki mevcuttur. (Kennedy, 1990:XV-XVI). Küreselleşme süreci ile birlikte değişen husus, ulusal güç içinde ekonomik gücün görece öneminin daha da artmış olmasıdır. (Urhal, 2009:116; İzci, 1998).

Uluslararası rekabetin son beş yüzyıllık tarihi, askeri güvenliğin hiçbir zaman yeterli olmadığını göstermektedir. Büyük güç olmak, uluslararası sistemde diğer uluslara karşı güçlü ve gelişen bir ekonomik tabana sahip olmayı gerektirmektedir. (Kennedy, 1990:635).

Ateşoğlu (2008:33), Türkiye'nin bölgesindeki ulusal gücünü analiz ettiği çalışmasında ulusal gücü askeri güç, ekonomik güç ve nüfus olarak dikkate almaktadır. Ateşoğlu'na göre askeri güç, ülkenin kısa vadeli amaçlarını gerçekleştirmesine imkân veren bir gösterge iken, ulusal güç uzun dönemli uluslararası hedeflere ulaşmaya ilişkin bir göstergedir.

Ulusal güç parametreleri içinde ekonomik kapasitenin önemi şu şekilde ifade edilmektedir: "Ekonomistler, ekonomik faaliyetlerin bir zenginlik unsuru olmanın yanında bir güç kaynağı olduğu gerçeğini görmezden gelmektedirler. Gerçekten ekonomi, ulusal gücün en önemli

kaynağıdır ve bunun için ülkeler arasında mücadele ve çatışmalar kaçınılmazdır. Ekonomik güç, bir ülkenin dünya politikasında lider mi, yoksa takip eden bir ülke mi olacağıının belirlenmesinde gittikçe artan bir öneme sahiptir.” (Huntington, 1993:72).

5.3. Ekonomik Araçların Uluslararası İlişkilerde Politik Amaçlar İçin Kullanımı

Ekonomik araçların, askeri araçların yerine veya onun tamamlayıcısı olarak kullanılması ulusal güvenlik ekonomi ilişkisinin diğer bir boyutunu oluşturmaktadır. Uluslararası ekonomik önlemleri, hedef ülkeyi veya ülkeleri, önlemleri uygulayan ülke açısından arzulan bir konum ya da tutuma yöneltmek amacı ile bazı değerlerden yoksun bırakma ve/veya bazı değerler ile ödüllendirme olarak tanımlamak mümkündür (Sönmezoğlu, 2005:387).

Günümüzde, ekonomik önlemler devletlerin önemli bir dış politika aracı olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik nitelikli önlemler cezalandırıcı veya ödüllendirici nitelikte olabilmektedir.

Ekonominin dış politikada araç olarak kullanılması son dönemde yaygın bir şekilde kullanılan ekonomik savaş (*economic war*) durumundan farklıdır. Ekonomik savaş, sıcak bir çatışmadan çok şiddet içermeyen ve rakibin ekonomik potansiyelini azaltırken kendi ekonomik potansiyelini veya müttefik ülkenin ekonomik potansiyelini artırmaya yönelik mücadeleleri ifade etmektedir. (Arı, 2008:410).

Ekonomik araçların dış politikada ulusal güvenlik aracı olarak kullanılmasındaki nihai amaç, ilgili ülkenin doğrudan ekonomisine zarar vermektense ziyade, hedef ülkenin politik olarak istenilen yönde hareket etmeye zorlanmasıdır. Bu zorlama, askeri güç kullanımı yerine ekonomik araçlar kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmektedir⁴. Ülkenin deniz ulaşım sahası bloke edilmek yerine finansal varlıkları dondurulmaktadır (Neu ve Wolf, 1994).

Ekonominin uluslararası ilişkilerde önemli derecede ağırlık kazanması, ekonominin devletlerin dış politikalarında diğer devletleri etkileme ve yönlendirme aracı olarak kullanılması imkânı vermesi sonucunu doğurmuştur. Ekonomik ilişkilerin dış politikada bir araç olarak kullanılması daha çok gelişmiş ülkeler açısından söz konusu olmaktadır. Ayrıca ekonomik araçların diğer devletlerin davranış ve tutumlarını etkileme aracı olarak kullanılabilmesi için bu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin asimetrik bağımlılık içermesi gerekmektedir. (Arı, 1997:346).

5.4. Askeri-Politik İmkânların Ulusal Ekonomik Amaçlar İçin Kullanımı

Ülkeler arasında artan ekonomik rekabet ve ulusal güç içinde ekonominin artan rolü, askeri nitelikli araçların ülke ekonomik çıkarları için daha yoğun bir şekilde kullanılması sonucunu doğurmaktadır. Enerji ve diğer hammadde kaynaklarının arz güvenliği, pazarlara erişim gibi ekonomik amaçlara ulaşmak için askeri güç, ekonomik istihbarat, sanayi casusluğu ve diplomasi dâhil her türlü askeri-politik imkân seferber edilebilmektedir. Bu konuda öne çıkan hususlar esas olarak şu şekilde özetlenebilir:

1- Askeri güç ekonomik güvenliğin sağlanması için önem taşımaktadır. Askeri güç, doğal kaynaklara erişmek ve bunların arz güvenliğini sağlamak için kullanılmaktadır (Feldstein, 2009:17). Ülkenin ekonomik çıkarlarını savunması ve geliştirmesinin bazen tek yolunun askeri güç kullanımı olduğu belirtilmektedir. (Neu ve Wolf, 1994:36).

---

⁴ Bu konuda çarpıcı örnekler mevcuttur. 1962-1964 yılları arasında Brezilya’da Joao Goulart, 1965-1968 yılları arasında Peru’da Terry Blaunde ve 1970-1973 yılları arasında Şili’de Salvador Allende iktidarlarına karşı ABD ve Batı tarafından yürütülen ekonomik nitelikli önlemler sonrasında ülke iktidarları el değiştirmiştir. Batıya daha yakın kişi veya kadrolar iktidara gelmiştir. (Sönmezoğlu, 2005:390).

2- Diğer ülkelerde yatırım ve ihracat imkânlarının artırılması için diplomatik imkânların yoğun bir şekilde kullanılması söz konusudur⁵.

3- Dış istihbarat imkânları ekonomik istihbarat amacı ile de kullanılmaya başlanmıştır. (Dalby, 1997:3) Açık kaynakların yanı sıra, büyük ihaleler, müşteri araştırmaları, ülkelerin uluslararası yatırım ve ticaret görüşmeleri ve gizli anlaşmaları, ekonomik politikalarına ilişkin önemli kararlar da çeşitli istihbarî yöntem ve tekniklerle elde edilmeye çalışılmakta ve ekonomik istihbarat üretme faaliyetlerinde kullanılmaktadır. (Clerc, 1997). Bazı büyük istihbarat örgütlerinden talep edilen ekonomik istihbarat diğer istihbarat türlerini aşmaya başlamıştır. (Özdağ, 2008:87).

4- Sanayi casusluğu ve buna karşı güvenlik önlemleri gittikçe önemini artırmaya başlamıştır. İstihbarat örgütleri, ulusal rekabet gücünü sürdürme adına sanayi casusluğu veya bu casusluğu önleme faaliyetlerine başlamışlardır. (Neu ve Wolf, 1994:74; Dalby, 1997:13).

5.5. İktisat Teorileri ve Ekonomik Güvenlik

Ekonomik güvenlik konusu, ekonomik olarak sistem düzeyinde veya ulusal düzeyde daha güvenli olanın ne olduğu sorusuna cevap aramaktadır. (Mesjasz, 2008:138). Bu kapsamda iktisat teorileri açısından “Devlet müdahalesinin dozunu artırmak mı yoksa her şeyi piyasanın akışına bırak mı daha güvenlidir?” sorusuna verilen cevap, ekonomik güvenlik alanına bakışı da yansıtmaktadır. Bu alanda merkantilist ve liberal (neoklasik) iktisat teorileri öne çıkmaktadır.

Ekonomik güvenlik kavramı, merkantilist ve liberal iktisat teorileri açısından birbirlerinden farklı şekilde ele alınmaktadır. Söz konusu iki teorinin temel varsayımları ekonomik güvenliğe bakışı doğrudan etkilemektedir. Ülkenin zenginliğinin kaynağı, piyasanın işleyişi ile ilgili varsayımlar, devletin kendi kendine yeterliği, karşılıklı bağımlılıklar, devletin büyüklüğü ve ekonomiye müdahalesine ilişkin yaklaşımlar bu iki teorinin ekonomik güvenlikle ilgili bakış açılarını ortaya koymaya yardımcı olmaktadır.

Merkantilizm, ticari kapitalist sınıfın ideolojisini yansıtan bir politik iktisat⁶ sistemi olarak üç yüzyıla yakın bir süre ulusal devletlerin iktisat politikası ilkelerini belirlemiştir. (Kazgan, 2002:43)

Ekonomik güvenliği ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendiren merkantilizmin (Mesjasz, 2008:130) iç politikadaki amacı, toplum karşısında devleti güçlü kılmaktır. Uluslararası alandaki amacı ise, devletin göreceli gücünü artırmaktır. Bu amaç, devletin ticari, mali, askeri ve deniz gücünün geliştirilmesi yönündeki politikalar ile birlikte şekillenmektedir. Devlet, politik ve askeri amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla iç ve dış ekonomiye doğrudan müdahil olmaktadır. (Kapstein, 1992:2).

---

⁵Diplomasi, ülkenin dış ülkelerdeki ekonomik çıkarlarını korumak ve artırmak için eskisine oranla daha fazla kullanılan bir araç haline gelmiştir. ABD Ticaret Bakanlığı, Pentagon’a (Savunma Bakanlığı) önererek Bakanlıkta bir tür savaş odası oluşturmuştur. Bu bölümde dünyadaki büyük ihalelerde Amerikan firmalarının rekabet imkânlarını artırmak için her türlü imkan seferber edilmektedir. (Ralph, 2000:33).

⁶Siyasal ekonomi olarak da isimlendirilen politik iktisat (*political economy*), iktisat teorisini uygulamaya dönük politikalarla birleştirme yaklaşımını ifade etmektedir (Seyidoğlu, 1999:366). Politik iktisat kavramı ilk defa merkantilistler tarafından kullanılmıştır (Kazgan, 2002:43). Ekonomi biliminin (*economics*) ilk adı “politik iktisat”tır. Merkantilistler iktisadı, bir bireyi yönetme sanatı, politik iktisadı ise devleti yönetme sanatı olarak görmüşlerdir. Klasik iktisatçılar da politik iktisat kavramını uzun süre kullanmışlardır. Üniversitelerde politik iktisat kürsüleri kurulmuştur. (Savaş, 1994:7) Ancak neoklasik iktisatla birlikte ekonominin, politika ve uygulaması ayrı ayrı alanlar haline gelmiştir. Son dönemde ise tekrar politik iktisat kavramının önem kazandığı gözlemlenmektedir.

Merkantilizme göre, bir ülkede zenginliğin kaynağı, o dönemde para yerine kullanılan altın ve gümüşdür. Ülke ne kadar fazla altın ve gümüş stokuna sahipse, o kadar zengin ve güçlüdür. Çünkü altın gümüş gibi değerli madenler, hem savaşların finansmanını sağlar, hem de ekonomik ve siyasal gücün kaynağını oluşturur. (Hamitoğulları, 1986:63; Kapstein, 1992:2). Bu nedenle amaç hazinenin değerli maden stoklarını artırmak olmalıdır. Bunun için çeşitli prim ve teşviklerle işlenmiş malların ihracatı özendirilmiş, uluslararası taşımacılığa büyük önem verilmiş, bunun için güçlü deniz filoları oluşturulmaya çalışılmıştır. Çünkü diğer uluslarla dış ticaret ağlarının ülke lehine genişletilmesi, bunu başaran ülke için daha fazla fırsat, daha iyi iş ve ekonomik büyüme anlamına gelmektedir. (Zoellick, 2002:2).

Statik bir dünya görüşüne sahip olan merkantilizme göre, dünya serveti sabittir, bunu artırmanın imkânı yoksa ticarete bir ülkenin kârı, diğer ülkenin zararı demektir. Dolayısıyla dış ticaret aslında sıfır toplamlı (*zero-sum*) bir faaliyettir. Bu kapsamda dış ticarete bir ülkenin kazancı diğer ülkelerin kaybıdır. (Kapstein, 1992:2; Ünsal, 2005:6). Bu yaklaşım, uluslararası ekonomik sistemi kıran kırana rekabetin yaşandığı bir ortam olarak algılamaya yol açmaktadır.

Merkantilist yaklaşımda ekonomi, politik amaçların bir aracı olarak ele alınmıştır. Nihai politik amaç, ulusal güvenlik ve bağımsızlık ve ulusal gücü artırmaktır.

Merkantilizm, klasik liberaller tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Adam Smith, 1776 yılında yayımlanan Milletlerin Zenginliği⁷ (*Wealth of Nations*) isimli kitabında merkantilizmi iki noktada eleştirmektedir. Her şeyden önce bir ülkedeki zenginliğin kaynağı, merkantilistlerin ileri sürdüğü gibi, değerli madenler değil; bir yılda üretilen mal miktarıdır. Bir ülkede bir yılda ne kadar çok mal üretiliyorsa, ülke o kadar zengindir. İkinci olarak dış ticaret sıfır toplamlı değil, pozitif toplamlı (*positive-sum*) bir faaliyettir. Mutlak üstünlüğe sahip olduğu alanda uzmanlaştığı, bir nevi uluslararası işbölümüne gidildiği durumda her ülke kendi başına üretebileceğinden daha fazlasını üretir. Dolayısıyla da işbölümüne dayanan uluslararası ticareten her ülke kazançlı çıkar. (Ünsal, 2005:8-9). Smith'e göre merkantilistler belli bir ülkenin diğer ülkelere göre ulusal gücünün önemini abartmışlar, böylece ulusal güvenliğe ekonomik olmayan bir baskı oluşturmuşlardır. Asıl kazanç ve zenginlik, artan karşılıklı bağımlılıklar ve uzmanlaşmalar ile mümkün olacaktır. (Gill ve Law, 1988:4).

Klasik iktisadın politik iktisat eksenli yaklaşımı zaman içinde salt ekonomi boyutu öne çıkan ve bazen gerçek dünyadan önemli soyutlamaları içeren neoklasik iktisada doğru bir kayış göstermiştir. Fransız iktisatçı Leon Walras 1870'lerden itibaren iktisadın matematiksel kalıba oturtulması konusunda önemli etkilerde bulunmuştur (Drucker, 1991:167). Bu yaklaşımla birlikte iktisadın politika ve dolayısıyla güvenlikle ilişkisinde önemli bir kopuş yaşanmıştır.

1929 ekonomik buhranı sonrasında hâkim olan devletin ekonomide sadece “*bekçi-jandarma*” rolü ile yetinmemesi, gerektiğinde ekonomiye aktif olarak müdahale etmesi gerektiğini savunan Keynezyen düşünce (Şahinöz, 2000:4), 1960'larda ekonomik durgunlukla birlikte yaşanan işsizlik ve enflasyon olgusu karşısında ciddi şekilde sorgulanmaya başlanmıştır. 1980 ve 1990'lar tekrar liberal iktisat düşüncesinin hâkim bir ekol olmasına yol açmıştır. (Kovancılar ve diğerleri, 2007:2).

Neoklasik iktisadın temel önermelerinin tekrar etkin hale gelmesinin de etkisi ile 1980'li yıllarda pek çok ülke, finansal piyasalarını yeniden düzenlemiş ve sistem değişikliğine

---

⁷ Adam Smith'in kitabında birey, hanehalkı veya bölgenin değil ulusun zenginliğinin nedenlerini araştırması, daha sonra David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ile yine uluslararası ekonomik ilişkileri inceleme konusu yapması klasik iktisatçıların iktisadi devlet ve uluslararası ilişkiler düzeyinde ele aldıklarını göstermektedir. (Esen, 2001:49).

gitmiştir. Dışa daha açık ve devlet müdahalesinin daha az olduğu finansal sistem, ülke ekonomilerine hâkim olmaya başlamıştır. Böylece ulusal ekonomilerin mikro ve makro politikalarının dış dünyadan izole şekilde yürütülmesi artan şekilde imkânsızlaşmıştır. (Kovancılar ve diğerleri, 2007:3).

Küreselleşme, uluslararası ticaret ve finans işlem hacimlerindeki artışlar, küresel ekonomik krizler, dış ekonomik ilişkilerin dış politika ile her zamankinden daha fazla iç içe geçmesi uluslararası politik iktisadın yeniden önem kazanmasına ve bu kapsamda ekonominin ülkenin güç parametreleri ve güvenlik açısından önemine tekrar vurgulanmasına neden olmuştur. (Gill ve Law, 1988; Frieden, Lake, 1991; Kapstein, 1992; Cohn, 2000; Gilpin, 2001; O'Brien ve Williams, 2004; Rubert ve Solomon, 2005).

Stiglitz (2010:xi), 2008 yılında başlayan küresel krizin, serbest piyasalar ve küreselleşmenin zenginlik vaatlerinin birer illüzyon olduğunu ileri sürmektedir. Stiglitz'e göre, piyasalar ekonominin kalbidir, ancak kendi kendilerine çok iyi işlememektedir. Hükümetlerin rol almasına ihtiyaç duyulur. Ekonomiler, hükümet ve hükümet dışı kurumların da katkısıyla hükümet müdahalesi ile piyasa kuralları arasında bir dengeye ihtiyaç duyarlar. (Stiglitz, 2010:xiii).

5.5. Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Ekonomik Güvenlik

Uluslararası ilişkilerin anlaşılması ve yorumlanmasına yönelik pek çok teori mevcuttur. Ekonomik güvenlik açısından öne çıkan iki teori: realizm ve liberalizmdir. Bu iki teori aynı zamanda bir önceki bölümde iktisat teorileri kapsamında incelenen merkantilizm ve liberalizmle de yakın ilişki içinde bulunmaktadır. Realizm merkantilist düşüncenin yaklaşımlarına yakın bir teori iken, liberalizm ekonomik anlamda liberalizm veya neoklasik iktisat teorisi ile uyumluluk göstermektedir.

“Güç Politikası” düşünce ekolü olarak da isimlendirilen realizm, uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmaları açısından en baskın teorik gelenektir (Fukuyama, 1999:246; Hough, 2004:2; Evans ve Newnham, 2007:515).

Realist yaklaşımın ilkelerinin oluşmasında önemli katkıları bulunduğu iddia edilen Machiavelli'ye göre, devletin varlığını koruması ve sürdürmesi ile “güç” olgusu arasında doğrudan ve simetrik bir ilişki bulunmaktadır.(Dedeoğlu, 2008:41). Realizm güvenliği, gücün bir uzantısı olarak görme eğilimindedir. (Buzan, 1991:2-3;Çakmak, 2003:26).Uluslararası politika, hatta siyasetin bütünü bir tür “güç mücadelesi” olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan güç, hem bir araç hem de amaç niteliğine sahiptir. (Sönmezoğlu, 2005:554; Evans ve Newnham, 2007:515; Morgan, 2007:16).

Her devletin kendi güvenliğini sürdürmek için daha fazla güç elde etme, silahlanma çabası içinde olması, güvenliğe daha fazla yatırım yapması realist teorilerin en önemli sorunu olan “güvenlik ikilemi”ni (*security dilemma*) ortaya çıkarmaktadır. Devletler askeri kabiliyet ve güçlerini artırmak suretiyle kendi güvenliklerini daha yüksek düzeyde tutmaya çalışmak suretiyle diğer devletlerin kendilerini daha güvensiz hissetmelerine neden olacaklardır. Bu diğer devletlerinde askeri kabiliyet ve güçlerini artırmaları sonucunu doğuracaktır. Bu türden bir kısır döngü, uzun vadede arzulanmayan bir şekilde güvenlik önlemleri artmasına rağmen daha güvensiz bir ortamı ortaya çıkaracaktır. Soğuk Savaş dönemindeki nükleer silahlar başta olmak üzere silahlanma yarışı, karşı tarafı caydırmak için daha fazla askeri güce sahip olma çabası, bu yönde bir ikilemin gerçek hayattaki yansımasıdır. Maksimum güvenliği sağlamak için yapılan ataklar daha fazla güvensizlik ortamı üretmektedir. (Morgan, 2007:18).

Devletin güvenliği dört temel elementi içerir: Toprak bütünlüğü, bağımsızlık, gelişme ve yönetim. (Morgan, 2007:14). Realistler yukarıda zikredilen ulusal güvenliğin dört unsurundan

fiziksel güvenlik ve bağımsızlığı vazgeçilmez olarak kabul ederler. Ulusal gelişmişlik ve yönetim ülkenin bağımsızlığı ve güvenliğini sağlamada bir araçtır. Ülke yönetimi ülkenin güvenlik ve bağımsızlığının karşı karşıya kaldığı dış tehditlere karşı yeterli düzeyde olmalıdır. (Morgan, 2007:16). Ekonomi, realistler için doğrudan doğruya bir güvenlik unsuru olmaktan ziyade, güvenliği sağlamaya yardımcı bir araçtır. Toprak bütünlüğü ve bağımsızlığa göre ekonomi ve yönetim kalitesi daha az öneme sahip unsurlardır.

Realist akademisyenler ekonomi ile güvenlik arasındaki ilişkiye aslında iki yönü ile yaklaştıkları, ancak ikinci yönünün genellikle göz ardı edildiği ileri sürülmektedir. Birinci yaklaşım, uluslararası güç dengesi açısından ekonomiyi de askeri araç gibi, savaş kabiliyetinin bir aracı olarak görme şeklindedir. İkinci yaklaşım E.H. Carr'ın 1939 tarihli "Yirmi Yıllık Kriz" isimli çalışmasında yer alan ekonominin uluslararası rekabetin ulusal çıkarlar için refah ve güç ekseninde gerçekleştiği diğer bir mücadele alanı olarak kabul edilmesidir. (Goldfischer, 2002).

Realistlerin aksine liberalistler, uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörlerin de varlığı ve önemini kabul etmektedirler. Bireyler, ulusal ve uluslararası baskı grupları, uluslararası ve ulusüstü örgütler aktörler arasında sayılmaktadır. Realistlerin kabul ettiği gibi, yekpare bir yapı olarak görülmeyen Devlet, kendini oluşturan alt örgütlenmelerden oluşan bir bütündür. Devleti egemen güç olarak kabul eden ve onun içindeki diğer tüm unsurları yok veya önemsiz sayan bir yaklaşım yerine, bütünü oluşturan parçaların dış politika oluşumunda ayrı ayrı etkilerine ve rollerine önem verilmektedir. (Arı, 2008:114).

Liberalist bakış açısı, devletin varlığının sürdürülmesine bağımsızlıktan daha çok vurgu yapmaktadır. Bağımsızlık önem taşımakla birlikte, ülkenin gelişmesinin sağlanması ve hatta bunun gerekirse uluslararası alanda bazı egemenlik haklarının erozyona uğraması karşılığında da olsa gerçekleşmesi desteklenmektedir. Bu kapsamda liberaller, devlet ve toplumun daha güvenli olmasının yanında, vatandaşların refah seviyesinin artırılmasına da büyük önem vermektedirler. (Morgan, 2007:26).

Realistler, uluslararası ilişkilerin ana gündemini özellikle askeri güvenlik konuları üzerinde yoğunlaştırırken; liberaller, uluslararası ilişkilerin gündeminin çeşitlendiği ve çerçevede ekonomiden spor ve turizme kadar pek çok toplumsal ilişkiler içeren bir yapıya kavuştuğunu ileri sürmektedirler. Bu kapsamda, ekonomi, enerji, sağlık, finans, dış borçlanma, çevre gibi pek çok konu uluslararası ilişkilerin gündemini oluşturan konular haline gelmiştir. (Arı, 2008:115).

Güç konusuna bakışı da realistlerden farklı olan liberal yaklaşım, ekonomik güç ve gelişmeye büyük önem vermektedir. (Morgan, 2007:28).

6. JEOPOLİTİKTEN JEOEKONOMİYE: EKONOMİK GÜVENLİĞİN YÜKSELİŞİ

6.1. Jeopolitikten - Jeoekonomiye

İki kutuplu bir sistemin hâkim olduğu Soğuk Savaş döneminde uluslararası politika, birinci derece öncelikli politika alanı (*high politics*) kabul edilen askeri-politik konular ve sorunlar etrafında şekillenmiştir. Güvenlik kavramı da dar bir çerçevede ve ağırlıklı olarak askeri terimlerle tanımlanmıştır. (Weaver, 1995:52; Crawford, 1995:149; Sönmezoğlu, 2005:277). Ulusal güvenlik tamamen dış askeri tehdit üzerine kurgulandığı gibi, güce ve şiddete dayalı mücadeleyi esas alan güvenlik anlayışı da güvenlik literatürüne hâkim olmuştur. (Evans ve Newnham, 2007:252; Baylis, 2008.73).

Bir ülkenin güvende olması, temel değerlerinden fedakârlıkta bulunmasını gerektirecek tehlikenin bulunmamasını, devletin kendi isteği ile savaştan uzak durabilmesini, şayet bir

meydan okuma söz konusu olmuşsa savaşı zaferle bitirebilecek güçte olmasını ifade etmektedir (Wolfers, 1952:484).

Birleşmiş Milletler, ulusal güvenliği prensip olarak, devletlerin askeri bir saldırı tehlikesi ile karşı karşıya bulunmadığı; politik veya ekonomik baskıların olmadığı, dolayısıyla kendi gelişme ve ilerlemeleri için serbestçe hareket edebilmeleri şeklinde tanımlamıştır (UN, 1986:45).

Bir devletin güvende olabilmesi için, ya diğerlerini kendine saldırmaktan caydırabilmesi ya da kendine saldırılması durumunda kendini başarıyla savunabilmesi gerekmektedir. Bunun için güvenlik, yeterli askeri güç ile bu gücü oluşturabilecek nüfus, ekonomi gibi askeri olmayan unsurları gerektirmektedir. (Art, 1993),

Yukarıda yer verilen ulusal güvenlik tanımlarından da anlaşılacağı üzere, askeri güç ile ilgili konular ulusal güvenliğin ana konusu, askeri alanın dışındaki konular ise ikinci derece öncelikli politika alanı (*low politics*) olarak görülmüştür. Güvenlik kavramı çok uzun süre, ülke topraklarının dış saldırılardan korunması veya dış politika çerçevesinde ulusal çıkarların ve egemenliğin korunması şeklinde dar anlamı ile yorumlanmıştır (UNDP, 1994:22; Çakmak, 2003:26). Bu yoruma paralel olarak, devletlerin güvenlik açısından öncelikleri, toprak bütünlüğü, savunma ve caydırıcılık gibi konular olmuştur (Şen, 2008:453).

Savaş veya şiddetli çatışma durumlarının içerdiği tehditler, en önemli ulusal güvenlik sorunu olarak ortaya konulmuştur. Temel ilgi alanı, devletlere yönelik tehditlerle mücadele etmek için gerekli askeri imkân ve kabiliyetler olmuştur. Oysa ulusal güvenlik kavramı siyasi, askeri, ekonomik ve diğer şartlardaki değişmeye göre gelişim göstermekte; yetenekler, ekonomik güç, sosyal gelişmişlik, teknolojik ve bilimsel ilerleme, ikili ve çok taraflı diplomasi gibi pek çok unsur bünyesinde barındırmaktadır. (UN, 1986:46).

Küreselleşmenin hız kazanması ve Soğuk Savaşın sona ermesiyle güvenlik kavramı anlam ve kapsam itibarıyla önemli bir değişikliğe uğramıştır. (Fischer, 1993; Fierke, 1997; Sönmezoğlu, 2005:277; Evans ve Newnham, 2007:252; Baylis, 2008:73; Şen, 2008:453).

Ülkelerin birbirlerine ve/veya bir bütün olarak uluslararası ekonomik sisteme bağımlı buldukları günümüzde, bir ülkenin güvenlik sorunlarını sadece askeri/stratejik düzlemde aramak eksik bir yaklaşım olmaktadır. Özellikle siyasi tercihlerde ekonomik faktörlerin, toplumsal refaha ilişkin unsurların giderek daha fazla rol oynamaya başlaması ve teknolojinin askeri faaliyetler açısından kazanmış olduğu hayati önem, günümüz dünyasında ekonomik ve teknolojik imkânların bir ülkenin güvenliği açısından taşıdığı önemi açık biçimde ortaya koymaktadır. (Sönmezoğlu, 2005:276).

Günümüzde uluslararası politika zeminin gelişmesine paralel olarak, “ikinci derece politika” olarak bilinen pek çok konu artık güvenlik alanının kapsamına dâhil olmuştur. (Sönmezoğlu, 2005:277). Güvenlik, toplumsal varlığın korunması ve sürdürülmesi, iktidarın meşruiyetini sürdürmesi, toplumsal refahı artıracak yeni kaynaklar üretilmesi, yeni bölüşüm biçimleri geliştirilmesi, “öteki”nin kaynaklara ulaşmasına engel olunması gibi bir dizi dikey genişlemeye uğramıştır. Ülke güvenliği ile ülkenin açılım alanları kavramları birbirleriyle yakın ilişkili hale gelmiştir. (Dedeoğlu, 2008:47).

Güvenlik alanının askeri alan dışına taşınması çevre, ekonomi ve benzeri alanlarda yeni güvenlik tanımlamaları ve farklı işbirliklerini gerekli kılmaktadır. Askeri güvenlik amaçlı işbirliği yapılabilecek bölgesel yapılar ile ekonomik güvenlik kapsamında işbirliği yapılabilecek bölgesel yapılar farklılaşmaktadır. Dolayısıyla farklı güvenlik alanları farklı bölgesel işbirliklerini gündeme getirmektedir. (Hettne, 2008:91).

Ekonomik güvenliğin büyük ölçüde jeoekonomik rekabet ekseninde şekillenmesi rekabet gücünü artırmaya yönelik bölgesel ekonomik yapılanmaları önemli hale getirmiştir. Bu kapsamda, bölgesel ekonomik örgütlenmelerde önemli bir artış meydana gelmiştir. Kuzey Amerika Serbest Bölgesi (NAFTA), Kuzey Amerika Ülkeleri ile Asya-Pasifik ülkeleri arasında ekonomik işbirliğini öngören (APEC) bu nitelikteki önemli ekonomik işbirliği örgütleri olarak ortaya çıkmıştır.

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde ekonominin, gerek ulusal güvenlik gerekse uluslararası güvenlik alanında artan öneminin jeopolitikten jeoekonomiye doğru bir kaymayı ifade ettiği belirtilmektedir (Dent, 2007: 205).

Jeopolitik, eski Yunancada toprak (*geo*) ve idare sanatı anlamına gelen politika (*politics*) kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Coğrafi koşullardan dış politika yararlanma yollarını araştıran bir bilim dalını ifade etmektedir. (Toprak, 1970:25).

Jeopolitik, bir ülkenin güvenlik politikasının coğrafi unsurlar ve olaylara göre planlamasıdır. Napolyon Bonaparte, “*Her devlet kendi coğrafyasının siyasetini yapar.*” diyerek ulusal güvenlik, politika ve coğrafi konum arasındaki sıkı ilişkinin önemine vurgu yapmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler coğrafyanın ve sınırların önemini azaltmaktadır. Coğrafi alanın nispi olarak öneminin azalması, ulusal güvenlik açısından jeopolitiğin diğer unsurlarla desteklenmesini zorunlu kılmaktadır. (Demir, 1998:300).

Günümüzde bir devletin gücü, zor kullanma kabiliyetinden ziyade, dünya sistemindeki siyasi ve ekonomik etki ve hâkimiyeti ilgili hale gelmiştir. Gücün, zor kullanma boyutundaki azalma, jeopolitik kavramının önemini de azaltmakta (Demir, 1998:296), başka unsurları, örneğin, jeoekonomiyi öne çıkarmaktadır.

Coğrafya, tarih ve ekonominin bir bileşimi olan jeoekonomide, jeopolitiğin iki temel sorusu, güç nedir, nerede ve nasıl oluşur? Ekonomi, coğrafya ve güç arasındaki ilişki nedir? Şeklinde yeniden formüle edilmektedir (Demir, 1998:302)

Jeoekonomi, uluslararası alandaki çatışma ve rekabet mantığının ticari alana taşınmasını ifade etmektedir. Ekonomist Luttwak’a göre, devletlerarasındaki eski rekabet, günümüzde yerini jeoekonomi olarak adlandırılan yeni bir şekle dönüşmüştür. (Aktaran Demir, 1998:302).

Dünya politikasında önemli hale gelen jeoekonominin en ayırt edici yönü, dünya güç dengesi üzerindeki etkisi ile ilgilidir. Jeopolitikte uluslararası sistemdeki güç dengesi için en önemli iki unsur, coğrafya ve ideoloji olarak öne çıkmakta idi. Ancak, jeoekonomik güç dengesinde bir oyuncunun stratejik bağımsızlığı pek çok unsura bağlıdır. Bunlar:(1)enerji ve çelik gibi temel doğal kaynaklara erişebilme veya kendi kendine yetebilme, (2) dış piyasalara uzun dönemli bağımlılığının görece düşük olması, (3) yeterli, pahalı olmayan bir işgücüne sahip olmak şeklinde sıralanmaktadır. (Hsiung, 2009: 114-115).

Jeoekonomi, jeopolitiğe rakip bir unsur değil, jeopolitik için büyük bir açılım olarak görülmektedir. (Demir, 1998:303). Uluslararası ilişkilerde etkinlik ve güçlü olmak için ekonominin artan önemi, jeopolitik açıdan ülkenin ağırlığını artırmaktadır.

6.2. Ekonomik Güvenliğin Önem Kazanması: Tarihsel Perspektif

Ekonomik güvenliğe ilişkin ilk referanslar Aristo’ya kadar uzatılmakla birlikte, bu konudaki fiili ve kuramsal yaklaşımların 17 ve 18. Yüzyıllarda önem kazandığı iddia edilmektedir (Mesjasz, 2008:130).

Cenova ve Piza gibi Doğu Akdeniz’de bulunan ticaret şehirleri, ekonomik nedenlerle Müslümanlara karşı bir mücadele başlatmış, daha sonra bu mücadele Haçlı Seferleri olarak

bilinen bir süreci tetiklemiştir. Haçlı seferleri sonunda ise, ticaret yollarının açılması ve bunların denetlenmesi sağlanmıştır. (Dedeoğlu, 2008:33)

Ekonomi her dönemde ulusal gücün bir unsuru olarak ulusal güvenlik açısından önemini korumuştur. Ancak burada ekonominin ikincil değil, temel bir öge olarak öne çıkması hususu incelenmektedir. Ekonominin birincil nitelikli bir güvenlik unsuru haline gelmesi ise, esas itibarıyla 1970'lere kadar uzanmaktadır.

İkinci Dünya Savaşından sonra 1950-1960 döneminde koloni şeklindeki pek çok millet bağımsızlıklarını kazanmışlar, ama çok az ekonomik ve politik güce sahip olabilmişlerdir. Dünyanın kapitalist ve komünist bloklar olarak ikiye ayrılması nedeniyle uluslararası ekonomi, önemli ölçüde Batı dünyasının kendi arasındaki ekonomik ilişkiler bağlamında ele alınmıştır. Batı ekonomileri, komünist ekonominin davranışlarının sonuçlarından pek etkilenmemiştir. Üçüncü Dünya ise, tamamen Batıya bağımlı bir yapıya sahip olduğu için uluslararası ekonomi Batılı ekonomilerin kontrolü altında olmuştur. Bu nedenle, uluslararası ekonomik sistemde önemli bir ekonomik güvenlik tehdidi olmamıştır. (Mondale, 1974:5).

Ancak, 1970'lerde yaşanan petrol şokları ile birlikte bir yandan petrol gibi ticari meta bir çeşit politik silah olarak kullanılmış⁸, diğer taraftan üçüncü dünya ülkeleri kartel olma gücünün farkına varmıştır.

Ekonomik faktörler askeri nitelikli uluslararası ittifaklar açısından da temel öneme sahip bir unsur olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Örneğin esas olarak askeri bir ittifak olan NATO, ekonomiyi güvenliğin önemli bir boyutu olarak kabul etmektedir. 1974 Haziranında yapılan NATO zirve toplantısında dönemin Batı Almanya Başbakanı Helmut Schmidt yaptığı konuşmada, NATO'nun karşı karşıya olduğu en ciddi risklerin askeri değil; üyelerin gittikçe artan ekonomik sorunları olduğuna vurgu yaparak şunları söylemiştir: *"Enflasyon ve bunu takip etmesi beklenen durgunluk Batı toplumunun kurumları için en büyük tehdit olarak durmaktadır."* (Mondale, 1974:1)

Petrol şokunun az gelişmiş fakir ülkeler üzerindeki etkisi çok daha yıkıcı olmuştur. Enerji ve gıda ihtiyaçlarını karşılamada ciddi sorunlar yaşanmış, açlık ve kıtlık tehlikesi ortaya çıkmıştır. (Mondale, 1974:2).

Ekonomik güvenliğin önem kazanması, tehdit ve risklerle ilgilidir. Askeri ve siyasi nitelikli tehditlerin önemindeki azalma, ilginin diğer alanlara kaymasına neden olmuştur. ABD, 1970'lerin başında ulusal güvenlik tanımını, uluslararası ekonomiyi de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bu dönem aynı zamanda ABD ekonomisinin bir zamanlar olduğu gibi uluslararası ekonominin bağımsız gücü olma özelliğini kaybetmeye başladığı diğer ülke ekonomilerinin politikalarından etkilendiği bir dönemdir. (Mathews, 1994).

Ekonomik güvenliğin önem kazanmasında ekonominin kaynak, araç ve ulusal gücün bir unsurundan daha fazlasını ifade etmeye başlaması önemli bir unsurdur. (Goldfischer, 2002:698). 1970'lerden itibaren yaşanan süreç, ekonominin askeri güce destek olan unsurdan daha öte bir anlam kazanmasına yol açmıştır.

Ekonomik güvenlik konusunun 1970'lerden itibaren önem kazanarak inceleme konusu yapılmaya başlamasında bu dönemin niteliği de etkilidir. 1970'li yıllar, *"yumuşama dönemi"* (*detand*) olarak adlandırılmaktadır. 1969 sonundan 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a asker göndermesi ve İran'da şahlık rejiminin devrimle yıkılmasına kadarki 10 yıllık dönem bloklar arası bir yumuşama dönemi olarak kabul edilmiştir. (Çelebi, 2007:72). Yumuşama dönemi ile birlikte uluslararası ilişkilerde ekonomik unsurların göz ardı edilemeyeceği,

---

⁸İsrail ile Araplar arasındaki savaşta ABD'nin İsrail'e verdiği desteğe karşılık petrol silahı devreye sokulmuştur.

güvenlik değerlendirmelerini sadece askeri güvenlik çerçevesinde ele alan yaklaşımların eksik olabileceği hususu önem kazanmıştır. Bu kapsamda, uluslararası ekonomi-politik tekrar önem kazanmaya başlamıştır.

ABD, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü gibi küresel sistemin temel aktörlerinin oluşumunda ve yönetiminde baskın bir role sahip olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu bir dünyada bu örgütlerde ABD tek söz sahibi olmuş, ABD'ye rağmen herhangi bir karar alınması mümkün olamamıştır. Ancak 1990'lı yıllardan itibaren, Soğuk Savaşın sona ermesi, ülkelerin kendi ekonomik çıkarlarını daha fazla öne çıkarması ve ABD'nin bu örgütlerdeki baskın rolünü kaybetmeye başlaması uluslararası sistemde ekonomik uyuşmazlık ve sorunların artması sonucunu doğurmuştur. (Neu ve Wolf, 1994:19).Uluslararası ekonomik sistemde artan uyuşmazlık ve sıkıntılı alanlar ekonomik güvenlik sorunlarının ve bu çerçevede ekonomik güvenliğin önem kazanmasına yol açmıştır.

ABD'de ekonomik güvenlik, özellikle Clinton yönetimi döneminde önem verilen bir konu olmuştur. Clinton'un stratejisi, politik-askeri güvenlikten ziyade ekonomik güvenliğe önem verme şeklinde tezahür etmiştir. (Ralph, 2000:33).

Japon ekonomisinin bazı alanlarda ABD ekonomisinin önüne geçmeye başlaması, ABD'de otokratik ve korumacı tartışmaları gündeme getirmiştir. Güvenlik terimleri ile ifade etmek gerekirse Japonya, jeoekonomik olarak ciddi bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. (Dalby, 1997:13)

Japonya'nın stratejisinin bir tür ekonomik savaş stratejisi olduğu, Japonya ile ABD arasında bir tür ekonomik soğuk savaşın varlığından bahsedilmektedir. (Cable, 1995:308). Son dönemde Çin ekonomisinin küresel ekonomik sistem içinde ulaştığı hacim ve rekabet gücü ABD için ekonomik güvenlik tehdidinin Japonya'dan Çin'e kayması sonucunu doğurmuştur.

Ekonomik güvenliğin artan önemine paralel şekilde, 1990'lı yıllarda ekonomik güvenlikle ilgili kurumsal yapılar oluşturulmaya başlanmıştır. 25 Ocak 1993 tarihinde 12835 sayılı ABD Başkanlık Direktifi ile Ulusal Ekonomi Konseyi oluşturulmuştur. Konseyin dört temel fonksiyonu bulunmaktadır:

- (1) İç ve dış ekonomik konularda politika oluşturulmasını koordine etmek,
- (2) Başkan için oluşturulacak politika önerilerini koordine etmek,
- (3) Ekonomik politika karar ve programlarının Başkanın ekonomik amaçlarla uyumunu sağlamak ve
- (4) Başkanın ekonomi politikası gündeminin uygulamasını izlemek. Konsey çeşitli konularda raporlar yayınlamaktadır. Şubat 2011'de "Ekonomik Büyüme ve Zenginliğimize Güvenceye Almak için Amerikan İnovasyon Stratejisi" isimli rapor yayımlanmıştır. (<http://www.whitehouse.gov>)

Konseyin üye yapısı da önem arz etmektedir. Ulusal Güvenlik Konseyi ile Ulusal Ekonomi Konseyinin Başkan dâhil üyelerinin pek çoğu ortaktır. Bu yapı ekonomik güvenlik ile ulusal güvenlik konularına birlikte bakabilmeye ve entegre güvenlik politikaları oluşturmaya uygun zemin hazırlamaktadır.

1998 Ekiminde yayımlanan Yeni Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi (*A National Security Strategy For a New Century*) belgesinde, "Amerika'nın refah düzeyini artırmak" üç temel amaçtan biri olarak belirlenmiştir.

Ekonomik güvenlikle ilgili kurumsal yapılanma açısından ABD tek örnek değildir. 1990'lı yıllarda Fransa'da Rekabetçilik ve Ekonomik Güvenlik Komitesi oluşturulmuştur. Fransa'nın

liderliğinde AB, ekonomik rekabetçilik ve yenilikçilik için ekonomik istihbaratı öncelikli alanlardan biri olarak belirlemiştir. (Clerc, 1997:309).

Çin’de çağdaş anlamda ekonomik güvenliğin yoğun olarak tartışılmaya başlanması 1997 yılında yaşanan Asya Finansal Krizinin etkisiyle olmuştur. Bu açıdan 1997 Asya Finansal Krizi, ekonomik güvenliğin Çin yönetiminin gündemine girmesi bakımından ayırt edici olmuştur. (Yeung, 2008:635-6)

İngiltere her dönemde ekonomik güvenliğe önem vermiştir. 2010 yılı Ekim ayında parlamentoya sunulan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde ekonomik güvenlik vurgusu çok daha net bir şekilde yapılmıştır. Belgede, İngiltere’nin ulusal güvenliğinin ülkenin ekonomik güvenliğine, ekonomik güvenliğinin de ulusal güvenliğine bağlı olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda ekonomik açıkların aynı zamanda birer güvenlik açığı olduğu ifade edilmiştir. (HM Government, 2010:4).

Türkiye’de ekonomik güvenlikle ilgili hukuksal ve kurumsal yapı sınırlı düzeydedir. Ekonomik güvenlik kavramı hukuk sistemimize Ekonomi Koordinasyon Kurulu’nun kuruluş ve oluşumuna ilişkin düzenleme⁹ ile birlikte 18 Şubat 2009 tarihinde dahil olmuştur. Yedi bent halinde sıralanan Kurulun görevlerinden birisi de; “ç) *Ekonomik güvenlik ve ekonomik savunmaya ilişkin ilke ve esasların tespitinde, uygulanmasında ve güncelleştirilmesinde koordinasyonu sağlamak*” olarak belirlenmiştir. Ekonomi Koordinasyon Kurulu Ekonomiden Sorumlu Başbakan Yardımcısı başkanlığında, Hazine ve Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanları ile Maliye ve Sanayi ve Ticaret Bakanı’ndan oluşmaktadır.

Türkiye’de ulusal güvenlik konusundaki en üst kurul Milli Güvenlik Kurulu ile ekonomik güvenlik konusunda görev verilen Ekonomi Koordinasyon Kurulu arasındaki tek ortak üye Ekonomiden Sorumlu Başbakan yardımcısıdır. Maliye Bakanı dâhil, ekonomi ile ilgili Bakan veya ilgili diğer kişiler Milli Güvenlik Kurulunun üyesi değildir. Oysa daha önce zikredilen ABD örneğinde Milli Güvenlik Kurulları ile Milli Ekonomi Kurullarının üyelerinin çoğunun ortak olması söz konusudur. Her iki kurulda da özellikle Maliye Bakanı daimi üyeler arasında ve protokol olarak da ön sıralarda yer almaktadır.

Gerek Milli Güvenlik Kurulu, gerekse Ekonomi Koordinasyon Kurulu gündemlerinde ekonomik güvenlik konularının yeterince yer almadığı görülmektedir. Milli Güvenlik Kurulunun gündemi basın bildirimleri üzerinden son 20 yıl itibariyle incelenmiş; ekonomik güvenliğin hiçbir toplantıda gündem başlığı olarak yer almadığı, en yakın kavram olarak enerji güvenliğinin sadece iki toplantıda gündeme geldiği görülmüştür.

Milli Güvenlik Kurulunun yapısı, Ekonomi Koordinasyon Kurulu ile ilişkisi ve gündemleri dikkate alındığında Türkiye’nin ekonomik güvenlik konusunda kurumsal yapı ve bilinç bakımından yeterli düzeyde olmadığını söylemek mümkündür.

6.3. Ekonomik Güvenliğin Önem Kazanmasında Etkili Olan Temel Faktörler

Her dönemde ulusal güvenliğin önemli bir unsuru olan ekonominin, özellikle 1990’lardan itibaren uluslararası ilişkilerde bu öneminin görece arttığı gözlemlenmektedir. Bu konuda etkili olan temel unsurlar şunlardır:

- 1- Küreselleşmenin hız kazanması,
- 2- Karşılıklı ekonomik bağımlılıkların artması,
- 3- Soğuk Savaş sonrası oluşan yenedünya düzeni.

---

⁹ 3056 sayılı Başbakanlığın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna 18.02.2009 tarihli 5838 sayılı Kanunun 27. Maddesi ile eklenen Ek Madde 9 (ç bendi).

6.3.1. Küreselleşme

Güvenlik kavramı, sadece iç politikaların değil, aynı zamanda dış politika, ekonomik yapı ve küreselleşmenin de dikkate alınmasını gerektirmektedir. Küreselleşme olgusu ve bunun etkileri dikkate alınmadan Dünya politikası ve güvenlik konularının yeterince anlaşılması güçtür. (Nesadurai, 2004:465).

Küreselleşme, haberleşme ve ulaştırma maliyetlerindeki büyük düşüşün etkisiyle insanların ve ülkelerin birbirleriyle ilişkilerinin artması ve malların, hizmetlerin, sermayenin, bilginin ve insanların serbest dolaşımı konusundaki yapay engellerin kaldırılması olarak tanımlanmaktadır (Stiglitz, 2002:9). Aslında yeni bir olgu olmayan küreselleşme, süregelen küresel entegrasyonun görece artışını ifade etmektedir.

Küreselleşme, ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel, teknolojik küreselleşme alanları bulunan karmaşık bir süreç olup her alanda eşit düzeylerde gerçekleşmemektedir. Hatta bu alanların alt dallarında da farklılık söz konusudur. Örneğin ekonomik küreselleşme, küreselleşmenin en yoğun yaşandığı alandır. Ancak ekonomik küreselleşme içinde finansal küreselleşme daha yoğun yaşanmakta, bunu doğrudan yatırımlar alanındaki hızlı küreselleşme izlemektedir. Ekonomilerin birbirleriyle bütünleşmeleri açısından ticaret alanında da önemli gelişmeler olmasına karşın, bu alandaki gelişme süreci finansal faaliyet ve doğrudan yatırım alanlarındaki kadar yüksek değildir. Emeğin dolaşımı konusu ise, küreselleşmenin en sınırlı düzeyde gerçekleştiği alan olarak göze çarpmaktadır. (DPT, 2000:5).

Küreselleşmenin, ekonomik güvenliğin önem kazanmasına olan etkisi ana hatları ile aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Küreselleşmenin artması ile birlikte, ulusal gücün lokomotifine haline gelen ekonomi, ulusal güvenliğin en önemli güvenlik parametresi haline gelmiştir. (Yılmaz, 2007:54).
- Küreselleşme, ticaret, sermaye ve teknolojiadaki gelişmeler nedeniyle hükümetlerin ortaya çıkan krizlere cevap verme kapasitelerini azaltmıştır.
- Uluslararası organizasyonlar ve işbirliklerinin artışı, uluslararası baskı grupları, çok uluslu şirketler, sosyal hareketler ve sivil toplum, devletin form ve dinamiklerinde değişimler meydana getirmektedir. Devlet böyle bir ortamda parçalı bir politika yapım alanı haline gelmektedir. Uluslararası ağlar (hükümet veya hükümet dışı aktörler) ve ülke içi grup, ajan veya güçler devletin politika oluşturma sürecinde tek söz sahibi olamaması sonucunu doğurmaktadır. (Aydınlı, 2003:43; Held ve McGrew, 2007:20; Urhal, 2009:76). Dolayısıyla artık ülkelerin kendi başlarına bağımsız, arzuladıkları sonuçları doğuran ekonomi politikaları uygulamaları güçleşmiştir. Dolayısıyla günümüzde egemenlik, mutlak niteliğini kaybederek, “kayıtlı egemenliğe” dönüşmüştür. (DPT, 2000:56)
- Çok uluslu şirketlerin artan küresel faaliyetleri ve uluslararası ticaretin artan oranda firma içi ticarete dönüşmesi, ekonomi ve güvenlik alanında sınırların uygulanabilirliğini sorgulanır kılmıştır (Dalby, 1997:13).
- Ülkeler arasındaki ticaret ve yatırım ilişkileri, gümrük müzakereleri, çifte vergileme anlaşmaları, ticari anlaşmalar, uluslararası kaynak transferleri, dış ödeme sorunları, dış borçlanma gibi pek çok ekonomik konu, uluslararası ilişkilerde belirleyici bir etkiye sahip olmaya başlamıştır.
- Ekonomik güvenliğin risk, öngörülemeyen şoklar ve ekonomik dalgalanma boyutu önem kazanmıştır. (Cable, 1995:306; Kahler, 2004:23; Nesadurai, 2004:461). Küreselleşme hızının artışına paralel olarak artan risklerle birlikte toplumların birer “risk toplumu” haline gelmesi söz konusudur (Urhal, 2009:64).
- Ekonomik krizlerin sayısında ve yayılma hızında artış yaşanmaktadır.

Küreselleşme ile ekonomik güvenlik arasındaki ilişki, ülke ekonomisinin kendine has özellikleri ve küresel sistem içindeki yerine göre farklılaşmaktadır. Ülkenin az gelişmiş, gelişmekte olan veya gelişmiş ülke olması, hammadde ve enerjide dışa bağımlılık düzeyi, teknolojik kapasitesi, rekabetçiliği, dünya politik sistemi içindeki etkinliği gibi pek çok unsur küreselleşmenin ülke için oluşturduğu, risk, tehdit ve fırsatları farklılaştırmaktadır. Aynı faktörler, bazı ülkeler veya sektörler için önemli fırsatlar sunarken, diğerleri için de ciddi tehditler oluşturabilmektedir.

6.3.2. Karşılıklı Ekonomik Bağımlılıklar

Ülkeler arasındaki bağımlılık düzeyi arttıkça, “ulusal güvenlik” kavramı da giderek karmaşık hale gelmekte ve yeni tanımlama ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Hız kazanan küreselleşme ile birlikte, artan karşılıklı bağımlılıklar gerek genel anlamda ulusal güvenlik gerekse, ekonomik güvenlik açısından büyük önem taşımaktadır. Ülke güvenliği açısından ekonomik kapasite, ekonomik bağımlılık/karşılıklı bağımlılık kavramları 1991 sonrasında küreselleşmenin hızındaki artışla birlikte daha yoğun analizlere konu olmaya başlamıştır. (Sönmezoğlu, 2005:276).

Askeri, ekonomik ve teknolojik açılardan söz konusu olan bağımlılığın günümüzdeki en yaygın biçimi, ekonomik bağımlılıktır. (Evans ve Newnham, 2007:66). Karşılıklı ekonomik bağımlılık (*economic interdependency*), dış ekonomik politika, uygulama ve gelişmelerden etkilenme ve bunları etkileme düzeyinin artması anlamına gelmektedir. Ülkenin sahip olduğu bağımlılık düzeyi ve ekonomik gücüne göre dış ekonomiden etkilenme düzeyi farklılaşmaktadır. Etkilenme düzeyi arttıkça, ekonominin dış politika aracı olarak diğer aktörlere karşı kullanılma imkânı artmaktadır. Buna karşılık, başka ülkelerin ekonomik politika ve uygulamalarına bağımlılık düzeyi yüksek ülkeler, ekonomik güvenlik açısından risk ve tehdit altında olmaktadır.

Ülkeler arasında artan karşılıklı bağımlık, ülkelerin uzak bölgelerdeki ticari ve mali sorunlar karşısında daha hassas hale gelmesine yol açmıştır. Bu süreçte zayıf olanın daha da hassas hale gelmesi doğal bir sonuçtur. Büyüyen karşılıklı bağımlılık piyasa, kamu kurumları ve bireylerin yaşam standartlarına kadar pek çok konuyu etkilemektedir. (Mesjasz, 2008:149).

Arı'ya (2008:404) göre, uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkilerin çeşitlenmesi, yoğunlaşması ve ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığın artması, ülkelere siyasi ilişkileri kullanarak ekonomik sonuç alma veya ekonomik ilişkileri kullanarak siyasi sonuçlar doğurma ve diğer ülkelerin dış, hatta iç politikalarını yönlendirme fırsatı vermiştir.

Tablo 3: İhracatta Ülke Yoğunlaşmaları (2006)

İhracatçı Ülke	İhracat Pazarı	Pazarın Ülke İhracatındaki Payı (%)
Meksika	ABD	88,9
Dominik Cumhuriyeti	ABD	80,1
Trinidad ve Tobasco	ABD	67,7
Sudan	Çin	67,4
Nikaragua	ABD	66,8
El Salvador	ABD	65,9
Mozambik	Hollanda	64,6
Venezuela	ABD	63,8
Gabon	ABD	59,1
Kamboçya	ABD	55,9

Kaynak: UNCTAD, Trade and Development Report, 2006:83.

Yukarıdaki tabloda asimetrik ve zafiyet içeren bir bağımlılık türü göze çarpmaktadır. Meksika ihracatının yüzde 88.9'unu ABD'ye yapmaktadır. Bu yönü ile ABD pazarına bağımlıdır. ABD'nin Meksika'ya karşı uygulayacağı herhangi bir kısıtlama karşısında Meksika ekonomisi büyük zarar görme tehdidi ile karşı karşıyadır.

Evans ve Newnham'a göre ekonomik güvenlik, uluslararası ilişkiler bağlamında arz yönlü bir sorundur. Ürün ve hizmetlerin arzının düşman veya rakiplerin eline geçmesi veya fiyatlarının belirlenmesinin rakiplerce yapılması ülkenin ekonomik güvenliğinin potansiyel olarak tehdit altında olması anlamına gelmektedir. Ekonomik ilişkilerde küreselleşmeye bağlı olarak karşılıklı bağımlılıkların artması ekonomik güvenlik riskini artıran bir unsur olmaktadır. (Evans ve Newmans, 2007:252).

Karşılıklı bağımlılıkların ülkelerin ve uluslararası sistemin güvenliği için etkilerinin farklı yönlerden tartışıldığı ve birbirlerine ters yönde argümanların ileri sürüldüğü görülmektedir. Ekonomi ile güvenlik arasındaki ilişki uluslararası ilişkiler alanında ağırlıklı olarak karşılıklı bağımlılıklar ve ekonomik rekabetin ülkeler arasındaki çatışmaları azaltacağı veya artıracığı yönleri ile ele alınmıştır.

Karşılıklı bağımlılığın, savaş riskini azaltmak suretiyle devletlere dolaylı bir güvenlik sağladığı görüşü ileri sürülmektedir. (Arı, 2008:408) Karşılıklı bağımlılık ve çatışmalarla ilgili literatürün önemli bir kısmındaki temel iddia, serbest uluslararası piyasalar ve artan ekonomik mübadele, devletlerarasındaki düşmanlıkları engeller şeklindedir. Liberaller, bu tezin en önemli savunucularıdır. Tezlerini savunmak için çeşitli argümanlar geliştirmişlerdir. Argümanlardan bir tanesi, ekonomik işbirliklerinin arttığı ortamda, ulus devletlerin işgaller veya savaşlarla elde etmek isteyecekleri ekonomik kaynakları, ekonomik mübadele yolu ile sağlayabilecek olmalarıdır. Dış ticaret ve yabancı yatırımlar arttıkça, yayılcılık, emperyalizm ve fetihlere daha az ihtiyaç duyulacaktır. Diğer bir liberal argüman, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin, ülkelerin özel sektör aktörlerinin ve neticede hükümetlerin ilişkilerini ve iletişimlerini artırmalarıdır. Artan temas ve iletişimin işbirlikçi politik ilişkileri teşvik etmesi beklenmektedir (Doyle, 1997).

Liberallerin karşılıklı bağımlılık ile çatışma konusundaki yukarıdaki görüşleri Realistler tarafından eleştirilmiştir. Realistlere göre, kuralları olmayan serbest ekonomik mübadeleler, bir devletin ulusal güvenliği için önemli bir risk oluşturabilir. Ülkeler arasındaki kazançların dağılım oranı da önem arz etmektedir. Yapılan ticaret sonunda görece olarak daha düşük kazanç elde eden taraf, sistemdeki güç dağılımı açısından etkilenir. Güç dengesindeki değişim potansiyel askeri çatışmaların kaynağıdır. (Gilpin, 1981; Mearshimer, 1990). Dolayısıyla önemli olan ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılıklar sonunda ortaya çıkan etkinlik ve üretkenlikten ülkelere düşen payın miktarı olmaktadır. (Neu ve Wolf, 1994).

Liberal görüşlere karşı ileri sürülen bir diğer argüman, devletlerin dışa bağımlılığını azaltma konusunda politik nedenlerinin olduğudur. Dışa bağımlılığı azaltma konusunda bazen askeri müdahaleler önemli bir araç olarak görülebilmektedir. Böylece dış ticaret hacmindeki artışa paralel olarak artan karşılıklı bağımlılık karşısında devletler, ortaya çıkacak zafiyetleri gidermek için askeri yöntemlere yönelmeye eğilimli olabileceklerdir. (Gilpin, 1981:140-141).

Halklar arasındaki iletişimin, ticaret, yatırım, turizm, medya ve elektronik iletişimin artması ortak bir dünya oluşturarak uluslararası ilişkilerde barışçıl bir ortam sunmakta mıdır? Huntington'un (2008:87) cevabı olumsuzdur. Huntington'a göre eldeki kanıtlar, liberal uluslararası bir varsayım olan ticaretin barışı desteklediği görüşünü doğrulamamaktadır.

6.3.3. Soğuk Savaşın Sona Ermesi

Makro düzeyde ekonomik güvenlik, önemli ölçüde Soğuk Savaş¹⁰ sonrası dönemin ürünüdür. (Dent, 2007: 205).

Soğuk Savaş döneminde ulusal güvenliğin bir unsuru olarak ekonomik çıkarların cazibesini kaybetmediğini, genel ulusal güvenlik çıkarlarının gölgesinde kaldığına vurgu yapan Wolfers (1952:482), bu dönemdeki refahtan güvenliğe kayan bir ulusal çıkar yaklaşımını anlaşılır bulmaktadır. Çünkü dıştan gelebilecek askeri tehditlerin yoğunluğu refah ve sosyal reformların önüne geçmiştir. Böylece ulusal çıkar ve ulusal güvenlik eşanlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

1980'lerden itibaren iki süper güç arasındaki ilişkiler artmaya başlamıştır. Silahsızlanma anlaşmaları sonrasında Soğuk Savaş döneminin geleneksel gerginlik ve askeri yönü ağır basan politikalarının yerini, temkinli bir işbirliği almıştır. Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, SSCB'de Gorbaçov'un reformlarının başlaması Soğuk Savaş döneminin sonunu hazırlamıştır. 1989 yılındaki ayaklanmalar, "Kadife Devrimleri" ve son olarak 1991 yılında SSCB'nin dağılması ile birlikte Soğuk Savaş dönemi sona ermiştir. (Erol, 2007:287-88).

Soğuk Savaşın sona ermesinin ekonomik güvenliğe etkisi şunlardır:

- Dünyada komünist ve kapitalist bloklar şeklindeki ekonomik bölünme ortadan kalkmıştır. Komünist sistemin hâkim olduğu ülkeler piyasa ekonomisine geçiş çabasına girmiş, dışa açık piyasa odaklı ülke sayısı artmıştır. İki ayrı bloğa ayrılmış ülkeler arasında sınırlı seviyede olan ticari ilişkiler hızlanmıştır.
- Soğuk Savaş döneminde askeri tehditlerin varlığı nedeniyle kendi aralarındaki potansiyel ekonomik çatışma alanlarını ikinci plana koyma gereği hisseden müttefikler arasındaki yakın ekonomik işbirliği zayıflamaya başlamıştır. Kendi ulusal ekonomik çıkarlarını ön planda tutan ve önceki dönemlere göre çok daha bağımsız hareket edebilen aktörlerin bulunduğu yeni bir küresel ekonomik yapı oluşmuştur. (Feldstein, 2009:15).
- Gerek merkezi güçlerin gerekse küçük ya da orta boy devletlerin kendi aralarında savaşın uygulanabilirliğinin azalması, savaş dışı diğer araçların öne çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda ekonomik araçlar, propaganda yöntemleri, etnik ve diğer toplumsal farklılıkların kullanılması suretiyle diğer ülkelerin politikaları üzerinde etkili olma yolları daha sık kullanılmaya başlanmıştır. (Arı, 2008:182). ABD, AB, Japonya ve Çin'in başını çektiği küresel ekonomik güçler arasındaki mücadele jeoekonomik rekabet çerçevesinde cereyan etmeye başlamıştır (DPT, 2000:53).
- Soğuk Savaş sonrasında jeopolitikten jeoekonomiye, askeri süper güçten, ekonomik süper güce ve politik-ideolojik rekabetten ekonomik rekabete doğru bir kayma söz konusu olmuştur (Dent, 2007:205). Dış politika ve ulusal güvenliğin artan oranda ticari çıkarlar ve ekonomik diplomasi etrafından şekillendiği yeni bir döneme girilmiştir. (Stremlau, 1994:18)

7. SONUÇ

Küreselleşme ve ülkelerin birbirlerine ekonomik anlamdaki bağımlılıklarının artması ile birlikte ekonominin güvenlik parametreleri içindeki ağırlığı artmıştır. Uluslararası organizasyonlar ve işbirliklerinin artışı, uluslararası baskı grupları, çok uluslu şirketler, sosyal hareketler ve sivil toplum, devletin form ve dinamiklerinde değişimler, öngörülemeyen küresel şoklar, ekonomik krizler, ülkeler arasında gittikçe artan kur savaşları, tarife dışı engeller, devlet sahipliğindeki fonların uluslararası operasyonları ülkeleri yeni tehdit ve

---

¹⁰Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, savaştan galip çıkmış ABD ve SSCB ile bu devletlerin çevresinde kümelenmiş küçük devletlerarasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın, doğrudan birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürüldüğü tarihsel döneme verilen addır.

risklerle karşı karşıya bırakmıştır. Ülkeler arasındaki güç mücadelesinde askeri unsurların yanında ekonomik alandaki rekabet her zamankinden daha önemli hale gelmiştir.

Gerek ekonominin ulusal güvenlik açısından artan ağırlığı, gerekse ekonomik nitelikli unsurların artan oranda ulusal güvenliği tehdit eder boyuta ulaşması, güvenliğin salt askeri boyutu ile alınamayacağı göstermektedir. Günümüzde, ekonomik güvenliği de içerecek şekilde tasarlanmayan ulusal güvenlik stratejileri yetersiz kalmaktadır. Ulusal güvenliğin askeri güvenlik yanında ekonomik güvenlik, çevre güvenliği ve benzeri unsurları da kapsayacak şekilde değerlendirilmesi, ulusal güvenliğe etkisi önemli düzeydeki tüm unsurları birlikte değerlendiren ve kapsayan bir tür entegre ulusal güvenlik aşamasına geçilmesi gerekmektedir.

Entegre ulusal güvenlik anlayışına geçilmesi öncelikle önem kazanan yeni güvenlik alanlarının doğru belirlenmesi ve kavramsallaştırılmasını gerektirmektedir. Ekonomik güvenlik açısından ülkenin güç ve zafiyetlerinin; karşı karşıya bulunulan risk ve tehditlerin doğru şekilde analiz edilmesi, bu analiz sonuçlarına göre sahip olunan gücün yerinde kullanılıp geliştirilmesi ve zafiyetlerin giderilmesi yönünde adımlar atılması önem taşımaktadır. Bu adımların doğru atılabilmesi için uygun vizyon, kapsamlı strateji, kapasiteli kurumsal yapı ve insan kaynağı ise olmazsa olmaz unsurlardır.

KAYNAKÇA

- Arı, Tayyar, (2008), *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 7. Baskı, İstanbul: MKM Yayıncılık.
- Art, Robert, (1993), "Security", Joel Krieger (Der.), *The Oxford Companion to Politics of the World*, New York: Oxford University Press.
- Ateşoğlu, H. Sönmez, (2008), "National Power of Turkey and Other Powers in the Region", *European Security*, 17: 1, 33-45
- Aydınlı, Ersel, (2003), "Küreselleşme ve Güvenlik", *Avrasya Dosyası*, Cilt 9, Sayı 2.
- Aykın, Hasan, (2012), *Türkiye'nin Ekonomik Güvenliği Açısından Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayoob, Mohammed, (1997), "Defining Security: A Subaltern Realist Perspective", *Critical Security Studies*, Keith Krause ve Michael C. Williams, (Der.), Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 121-146.
- Ayverdi, İlhan, (2005), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Birinci Cilt A-G, Kubbealtı Neşriyat.
- Baldwin, David A., (1980), "Interdependence and Power: A Conceptual Analysis", *International Organization*, C.34, ss.471-506.
- Baldwin, David A., (1997), "The concept of Security", *Review of International Studies*, C.23, ss. 5-26.
- Baylis, John, (2008), "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, ss. 69-86.
- Brück, Tilman, (2004), *An Economic Analysis of Security Policies*, Berlin: German Institute for Economic Research- Discussion Papers 456.
- Buzan, Barry, (1991), *People States and Fear*, Birghton: Wheasheaf.
- Buzan, Barry; Weaver, Ole ve de Wilde, Jaap, (1998), *Security, A Framework for Analysis*, Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Buzan, Barry, (2008), "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkiler*, C. 5, S. 18, ss. 108-123.
- Cable, Vincent, (1995), "What is International Economic Security?", *International Affairs*, C. 71, S. 2 (April), ss. 305-324.
- Clerc, Philippe, (1997), "Economic Intelligence", World Information Report 1997-1998, Yves Courier ve Andrew Large (Der.), UNESCO, 304-317.
- Cohn, Theodore H., (2000), *Global Political Economy – Theory and Practice*, New York: Addison Wesley Longman.
- Crawford, Beverly, (1995), "Hawks, Doves, but no Owls: International Economic Interdependence and Construction of the New Security Dilemma", Ronnie D. Lipschutz (Der.), *On Security*, New York: Columbia University Press: ss.149-186.
- CSIS, (2004), *Economic Security*, Backgrounder No.6, Canadian Security Intelligence Service, <http://www.csis-scrs.gc.ca/nwsrm/bckgrndrs/bckgrndr06-eng.asp> (Erişim Tarihi, 25.12.2010).

- Çakmak, Haydar, (2003), *Avrupa Güvenliği*, Ankara: Akçay Yayınları.
- Çelebi, Özlen, (2007), “Güvenlik”, *Uluslararası İlişkiler*, Haydar Çakmak (Der.), Ankara: Platin Basın Yayın.
- Dalby, Simon, (1997), “Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse”, Keith Krause ve Michael C. Williams (Eds.), *Critical Security Studies*, Minnesota: University of Minnesota Press, ss. 3-32.
- Davutoğlu, Ahmet, (2007), *Stratejik Derinlik*, 22. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları.
- Dedeoğlu, Beril, (2008), *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Demir, Ali Faik, (1998), “Jeopolitieke Günümüzden Bir Bakış”, Faruk Sönmezoğlu (Der.), *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar ve Yeni Bakışlar*, İstanbul: Der Yayınları, ss. 287-306.
- Dent, Christopher M., (2007), “Economic Security”, Alan Collins (Der.), *Contemporary Security Studies*, Oxford: Oxford University Press, ss. 204-222.
- Devellioğlu, Ferit (1999), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DPT, (2000), *Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, DPT:2544-OİK:560.
- Doğan, D. Mehmet, (2005) Büyük Türkçe Sözlük, Genişletilmiş Gözden Geçirilmiş 17. Baskı, Pınar Yayınları.
- Doyle, Michael W., (1997), *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism and Socialism*, New York: W.W. Norton.
- Drucker, Peter, (1991), *Yeni Gerçekler* (Çev. Birtane Karanakçı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erol, M. Seyfettin, (2007), “İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş”, Haydar Çakmak (Der.), *Uluslararası İlişkiler*, Ankara: Platin Basın Yayın.
- Esen, Oğuz, (2001), “Globalleşmenin Ulusal Gelişme Süreçlerine Etkisi”, Oğuz Esen (Der.), *Anadolu’da Kalkınma Süreçleri ve Malatya Örneği*, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu, ss. 49-66.
- Evans, Graham ve Newnham, Jeffery, (2007), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, (Çev. H. Ahsen Utku), İstanbul: Gökkuşbu.
- Feldstein, Martin S., (2009), *Economic conditions and U.S. National security in the 1930s and Today*, NBER Working Paper 15290, Cambridge: National Bureau of Economic Research. Working Paper 15290 : <http://www.nber.org/papers/w15290> (Erişim Tarihi: 13.10.2011).
- Fieldhouse, David, (1986), “A New Imperial System? The Role of Multinational Corporations Reconsidered”, *Imperialism and After – Continuities and Discontinuities*, (Wolfgang Mommsen ve Jürgen Osterhammel Eds) London: Allen and Unwin.
- Fierke, Karin M., (1997), “Changing World of Security”, Keith Krause ve Michael C. Williams (Der.), *Critical Security Studies*, Minneapolis: Borderlines, ss. 223-254.
- Fischer, Dietrich (1993), *Non-Military Aspects of Security: A Systems’s Approach*, Dartmouth:UNIDIR and Dartmouth Publishing Com.

- Frieden, Jeffery A. ve Lake, David A., (1991), *International Political Economy – Perspectives on Global Power and Wealth*, London: St. Martins Press.
- Fukuyama, Francis, (1999), *Tarihin Sonu ve Son İnsan* (Çev. Zülfü Dicleli), İstanbul: Gün Yayıncılık.
- GAO, (2008), *Foreign Investment Laws and Policies Regulating Foreign Investment in 10 Countries*, United States Government Accountability Office. GAO-08-320.
- German, F. Clifford, “A Tentative Evaluation of World Power,” *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 4 (1960) pp. 138–144.
- Geusau, Frans A.M.A ve Pelkmans, Jacques, (1982), *National Economic Security: Perceptions, Threats and Policies*, Tilburg: John F. Kennedy Institution.
- Gill, Stephen ve Law David, (1988), *The Global Political Economy*, New York: Harvester-Wheatsheaf.
- Gilpin, Robert, (1981), *The Political Economy of International Relations*, Princeton NJ: Princeton University Press.
- Gilpin, Robert, (1981), *War and Change in World Politics*, New York: Cambridge University Press.
- Gilpin, Robert, (2001), *Global Political Economy, Understanding The International Economic Order*, Princeton: Princeton University Press.
- Goldfischer, David, (2002), “E. H. Carr: A 'Historical Realist' Approach for the Globalisation Era” *Review of International Studies*, C.28, S. 4, ss. 697-717.
- Graham, Edward M. ve Marchick, David M., (2006), *US National Security and Foreign Direct Investment*, Washington DC: Institute for International Economics.
- Hamitoğulları, Beşir, (1986), *Çağdaş İktisadi Sistemler*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Held, David ve McGrew, Anthony, (2007), *Globalization/Anti-Globalization Beyond the Great Divide*, Cambridge: Polity Press.
- Hettne, Björn, “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, ss. 87-106.
- Hines, James R., and Eric M. Rice. (1996). “Fiscal Paradise: Foreign Tax Heavens and American Business”. *Quarterly Journal of Economics* 109 (1), 149-182.
- HM Government, (2010), A Strong Britain in an Age of Uncertainty: The National Security Strateji, Her Majesty Government. http://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_191639.pdf (Erişim Tarihi: 14.02.2011).
- Hobsbawn, Eric, (2008), *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm* (Çev. Osman Akınhay), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hough, Peter, (2004), *Understanding Global Security*, London: Routledge.
- Hsiung, James C. (2009) “The Age of Geoeconomics, China’s Global Role, and Prospects of Cross-Strait Integration” *Journal of Chinese Political Science*: ss. 113-133.
- Huntington, Samuel P., (1993) “Why international primacy matters?”, *International Security*, Vol.17, Sayı:4:68-83.

- Huntington, Samuel P., (2008), *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, (Çev. Mehmet Turhan ve Cem Soydemir), İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Hyde-Price, Adrian, (2001), “‘Beware the Jabberwock!’ Security Studies in the Twenty-First Century”, Heinz Gärtner; Adrian Hyde-Price and Erich Reiter (Der.), *Europe's New Security Challenges*. Boulder: Lynne Rienner Publication, ss. 27-54.
- İzci, Rana, (1998), “Uluslararası Güvenlik ve Çevre”, Faruk Sönmezoğlu (Der.), *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar ve Yeni Bakışlar*, İstanbul: Der Yayınları, ss. 403-424.
- Kahler, Miles, (2004), “Economic Security in an era of Globalization: Definition and Provision”, *The Pacific Review*, C.17, S.4, ss. 485-502.
- Kapstein, Ethan Barnaby, (1992), *The Political Economy of National Security A Global Perspective*, New York: McGraw-Hill Inc.
- Kazgan, Gülten, (2002), *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, 10. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kennedy, Paul, (1990), *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri-1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar* (Çev. Birtane Karanakçı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kovancılar, Birol, Miynat, Mustafa ve Bursalıoğlu, Sibel A., (2007), *Kamu Maliyesinde Küresel Değişimler*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Krugman, Paul, (1994), “Competitiveness: a dangerous obsession”, *Foreign Affairs*, C.73, S.2, ss. 28-44
- Martens, Jen, (2007), The Precarious State of Public, Global Policy Forum. http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/martens_precarious_finance_2007.pdf (Erişim Tarihi: 03.02.2011).
- Mearsheimer, John, (1990), “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War”, *International Security*, C.15, S.1, ss. 5-57.
- Merriam-Webster, (2010), *Merriam-Webster Online Dictionary*, <http://www.merriam-webster.com/netdict/security> (Erişim Tarihi: 21.10.2011).
- Mesjasz, Czeslaw, (2008), “Ekonomik Güvenlik”, *Uluslararası İlişkiler*, C.5, S.18, (Yaz), ss. 125-150.
- Moller, B. (2000). "National, Societal, and Human Security". Paris: UNESCO, 27-38 November 2000.
- Mondale, Walter F., (1974), “Beyond Detente: Toward International Economic Security”, *Foreign Affairs*, C.53, S.1, ss. 1-23.
- Morgan, Patrick, (2007), “Security in International Politics: Traditional Approaches”, Alan Collins (Der.), *Contemporary Security Studies*, Oxford: Oxford University Press, ss. 13-34.
- Nesadurai, Helen E. S., (2004), “Introduction: Economic Security, Globalization and Governance”, *The Pacific Review*, C.17, S.4, ss. 459-484.
- Nesadurai, Helen E. S., (2005) “Conceptualising Economic Security in an Era of Globalisation: What Does the East Asian Experience Reveal? ” *CSGR Working Paper* No. 157/05.

- Neu, Carl. R. ve Wolf, Jr. Charles, (1994), *The Economic Dimension of National Security*, Santa Monica: RAND.
- O'Brien, Robert ve Williams Marc, (2004), *Global Political Economy- Evolution and Dynamics*, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- O'leary, Margaret R., (2006), *The Dictionary of Homeland Security and Defense*, New York: Universe Inc.
- Organski, A. F. K., and Jacek Kugler. *The War Ledger*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
- Özdağ, Ümit, (2008), *İstihbarat Teorisi*, Ankara: Kripto Kitaplar.
- Pilsbury, Michael, (2000), *China Debates The Future Security Environment*, National Defense University Press
<http://www.fas.org/nuke/guide/china/doctrine/pills2/part08.htm>
- Ralph, Jason, (2000), "Persistent Dilemmas: US National Security Policy in the Post-Cold War Era", Clive Jones ve Caroline Kennedy-Pipe (Der.), *International Security in a Global Age- Securing the Twenty-first Century*, London: Frank Cass.
- Rupert, Mar ve Solomon M. Scott, (2005) *Globalization & International Political Economy – The Politics of Alternative Future*, Oxford: Rowman&Littlefield Publishers.
- Savaş, V. Fuat, (1994), *Politik İktisat*, İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım.
- Seyidoğlu, Halil, (1999), *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.
- Seyidoğlu, Halil, (2009), *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, Geliştirilmiş 17. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Singer, J. David ve Diğerleri, "Capability Distribution, Uncertainty, and Major-Power War," in Bruce Russett (ed.), *Peace, War and Numbers* (Beverly Hills: Sage, 1972), pp. 19–48.
- Sönmezoğlu, Faruk, (2005), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 4. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Stiglitz, Joseph E., (2010), *Freefall: free markets and the sinking of the global economy*, London: Penguin Books.
- Stremlau, John, (1994), "Clinton's Dollar Diplomacy", *Foreign Policy*, No.97: ss. 17-38.
- Şahinöz, Ahmet, (2000), "Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği'nde Teşvikler", E. TELATAR (Der.), *Ekonomik Gelişme, Teşvikler ve Sivas*, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu: 1-42.
- Şen, Ali, (2008), "Uluslararası Sistemde Ekonomi-Politika Etkileşimi", İdris BAL (Ed:), *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler*, Ankara: Lalezar Kitapevi, ss. 453-462.
- TDK, (2005), *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu
- Terriff, T.; Croft S.; James, L. ve Morgan, P.M., (2001), *Security Studies Today*, Cambridge: Blackwell Publisher Inc., Polity Press.
- Toprak, Vamık, (1970), *Milletler Arası Politika*, Ankara: Ders Notları.
- Ullman, Richard, (1983), "Re-defining security", *International Security*, 8:128-53

- UN, (1986), *Concepts of Security*, New York: United Nations, Department of Disarmament Affairs.
- UNCTAD, 2006, *World Investment Report 2006*, Geneva: United Nations Conference on Trade and Development.
- UNDP, (1994), *Human Development Report*, United Nations, Development Program, New York: Oxford University Press.
- Urhal, Ömer, (2009), *Küreselleşen Dünyada Güvenlik*, Ankara: Seçkin Kitabevi.
- USA, (1998), *A National Security Strategy For a New Century, United States Of America*, The White House. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nssr-1098.pdf> (Erişim Tarihi: 21.09.2011).
- Ünsal, Erdal M., (2005), *Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Açık Ekonomi Makro İktisadı*, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Yeung, Benjamin, (2008), "China in the era of globalization: the emergence of the discourse on economic security", *The Pacific Review*, C.21, S.5. December 2008,
- Yılmaz, Sait, (2007), *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Yong, Jiang, (2007), "Economic Security: Redressing Imbalance", *China Security*, C.3, S.2, ss. 66-85.
- Wæver, Ole, (1995), "Securitization and Desecuritization", Ronnie D. Lipschutz (Der.), *On Security*, New York: Columbia University Press.
- Wolfers, Arnold, (1952), "National security" as an ambiguous symbol', *Political Science Quarterly*, C.67, S.4, ss. 481-502.
- Zoellick, Robert B., (2002), *Globalization, Trade and Economic Security*, US Trade Representative Remarks at the National Press Club, October 1, 2002.
- Wang, Zhengyi, (2004), "Conceptualizing economic security and governance: China confronts globalization", *The Pacific Review*, Vol.17 No.4: ss. 523-545.
- www.fao.org/home/en/ (Erişim 27.03.2011)
- www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database (Erişim 13.11.2014).
- www.whitehouse.gov (Erişim 22.04.2011)